№ 117 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 28

1907

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 28 № 117

ԵՐԵՍՈՒՆ-ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

◄ ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ►

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԵՔ րուբլի

Մի ամսվայ համար 1 րուբլի

Երեկոյեան դասընթացքներ մայրերի եւ դաստիարակչուհիների համար

Ս. Վ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ

(Միքայէլեան պրոսպ. № 138)

Պարապմունքների առարկաներն են՝ մանկավարժութիւն, մանկավարժական հոգեբանութիւն, մարդակազմութիւն և ֆիզիոլոգիա, առողջապահութիւն (գլխաւորապէս մանկան), առաջին օգնութիւն հասցնելը, կենդանաբանութիւն և բուսաբանութիւն, առօրեայ կեանքի քիմիա, մանկական պարտէզների թէօրիա, գործնական պարապմունքներ մանկական պարտէզներում: Ունկնդրուհիների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 28-ից: Պարապմունքների սկիզբն է հոկտեմբերի 9-ից: (առ. 28, 30 4.) 1—3

„ԵՐԿՐԻ ՁԱՅՆԻ“

խմբագրութիւնը յայտնում է, որ թերթը կը վերսկսվի հոկտեմբերի 7-ին: Բաժանորդագրութեան տևարի կորած լինելու պատճառով՝ խնդրում է իր բաժանորդներից, որքան կարելի է շուտով, նորոգել իրանց հասցէները, նշանակելով նոյնպէս իրանց վճարած գումարի քանակը:
առ. 2—3

ԲԺԻՇԿ

ԳՐ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Վերադարձաւ և նորոգեց հիւանդների ընդունելութիւնը ներքին և երեխայոց հիւանդ. ամեն օր առ. 11—12 ժ., երեկ. 5—6 ժ.
Միքայէլեան փողոց, տ. Արամակլխեանի № 67: առ. (կ. հ. ու.) 4—10

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի կարծիք. Վերջին տեղեկութիւններ. Ընտրութիւնները Կովկասում. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Պեղումներ Արտաշատում. Կուսակցութիւնների կեանքից. Պետական Դումայի ընտրութիւնների մասին. Դպրոցների շուրջը. Թատրոն և երաժշտութիւն. Գաւառական զրոյցներ. Գործադուլների հարցի մասին. Տեղեկութիւններ գաւառից. Ներքին լուրեր. Ռուսաստանի կեանքից. Մատենագրութիւն ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայ կեանքէն:

ՄԵՐ ԿԱՐԾԻՔԸ

Մենք խոստացանք մեր կարծիքը յայտնել մի հարցի առիթով, որ շօշափված էր «Մշակի» երէկվայ համարում տպված «Փոքրիկ նկատողութիւններ» յօդուածում:

Հարցը վերաբերում է բարձրագոյն կրթութիւն ստացողներին օգնելու խնդրին:

Յօդուածագիրը այն կարծիքն է յայտնում, որ աւելի նպատակայարմար է հասարակական նպաստները տալ ժողովրդական դպրոցներին, քան թէ ուսանողներին: Ժողովրդական կրթութիւնը մի դրական հասարակական երևոյթ է, մինչդեռ ուսանողի կրթութիւնը անհատական ու բացառիկ, մանաւանդ որ ուսանողներից շատերը կանգնած չեն լինում իրանց կոչման բարձրութեան վրա և մնում են ապարդիւն ժողովրդի համար:

Մենք կարծում ենք, որ չը պէտք է համեմատութեան ենթարկել կրթութեան այդ երկու տեսակները և հարց դնել գերադասութեան կամ գերապատւութեան մասին:

Համեմատութիւնը ներկայ դէպքում չի նպաստի խնդրի բաւարար լուծման, այլ կարող է նրան մթնացնել և սխալ եզրակացութիւնների բերել:

Անկասկած՝ ժողովրդական կրթութիւնը ամենախոշոր, էական և ամենահերթական խնդիրներից մէկն է, որ դրված է մեր առաջ: Ժողովուրդը պէտք է կրթված լինի, որպէս զի մենք կարող լինենք լայն և ընդարձակ զարգացման մասին մտածել, ժողովրդին տալ ընթերցանութեան օգտաւէտ գիրք, լրագիր, ամսագիր, կազմակերպել հասարակական գործունէութիւն լայն ծաւալով, բանալ ընթերցարաններ, հաստատել հիմնարկութիւններ և նրանց պահպանել ժողովրդական միահամուռ ոյժերով:

Այդ այդպէս է:

Բայց այդ բոլորը չէ կարող նսեմացնել բարձրագոյն կրթութեան անհրաժեշտութիւնը և նշանակութիւնը:

Աւելին կասենք. հէնց նոյն ժողովրդական կրթութեան և զարգացման նպատակայարմար կազմակերպութիւնը պահանջում է, որ հասարակութեան մէջ լինեն մեծ թւով լաւ պատրաստված մտաւոր մշակներ, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած անձնաւորութիւններ:

Մեզ յայտնի են շատ դէպքեր, որտեղ կարող ինտելիգենտների պակասութեան պատճառով անաջող են գնում տեղական շատ գործեր և կեանքը չէ կարողանում բեղմնաւորվել արդիւնաւէտ գործունէութեամբ: Եւ մենք տեսնում ենք, որ թէ քաղաքային ինքնավարութեան, թէ հասարակական հիմնարկութիւնների, թէ դպրոցներում և թէ մասնաւոր գործառնութիւնների մէջ բացակայում են հիմնաւոր պատրաստութիւն կամ մասնագիտական կրթութիւն ստացած մարդիկ, և նրանց փոխարինում են այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք ձեռնհաս չեն կատարելու իրանց վրա վերցրած յանձնարարութիւնները:

Մեր հարևան Պարսկաստանում կան բաւական մեծ թւով գրագէտ անձեր, բայց չը կան բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդիկ, որոնք կարող լինէին իրանց երկրի բարդ և պատասխանատու գործերում գիտակից ղեկավարներ լինելու:

Մեր եղբայրակից Թիւրքահայերը բաւականաչափ գրագէտ են, բայց չունեն հիմնաւոր և բարձրագոյն կրթութիւն, ուստի և իրանց մտաւոր ղեկավարութիւնը սպասում են ռուսահայերից, որոնց մէջ աւելի շատ են բարձրագոյն կրթութիւն ստացած անձեր և առհասարակ աւելի խոր է և հասուն հասարակական մտածողութիւնը:

Բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդկանց բազմութիւնը այնքան մեծ չէ մեզանում, որ մենք արդէն հարց յարուցանէինք նրանց բաւական լինելու մասին: Մենք դեռ մեծ կարօտութիւն ունենք կրթված անձերի և շուտով չենք հասնի այն դրութեան, որ գտնենք նրանց քանակը չափազանց:

Ընդհակառակը մենք գտնում ենք, որ նոյնիսկ կարևոր է մեր երկրում ունենալ համալսարան և բարձրագոյն դպրոցներ, որպէսզի կարող լինենք աւելի մեծ թւով մտաւոր մշակներ պատրաստել մեր երկրի համար, քան ունենք ներկայումս:

Մեզ հարկաւոր են լաւ պատրաստված տեսուչներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, իրաւաբաններ, բնագէտներ, լեզուագէտներ, գիւղատնտեսներ, արհեստագէտներ և ամեն տեսակի մասնագէտներ, որոնցով կարողանայինք գործողների լեգէոններ ստեղծել մեր երկրի համար: Եւ միթէ խօսք կարող է լինել նրանց աւելորդ լինելու մասին:

Ջոկ բան է, եթէ մեր բարձրագոյն կրթութիւն ստացածներից մի քանիսը չեն կանգնած իրանց կոչման բարձրութեան վրա: Մենք կարող ենք խօսել այդ տխուր երևոյթի մասին և առաջարկել միջոցներ իրերի վիճակը բարւոքելու:

Բայց բացառութիւնների պատճառով չէ կարելի նսեմացնել բարձրագոյն կրթութեան նշանակութիւնը և թուլացնել հասարակութեան մէջ իր ուսանողներին օգնելու տրամադրութիւնը:

Մենք դեռ չը վերջացրինք.

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգի պետական տպարանը արտակարգ պատուէր է ստացել մի քանի հարիւր հազար օրինակ կոչեր պատրաստել՝ ուղղված գիւղական ազգաբնակութեանը՝ հրաւիրելով նրանց հանգիստ մնալ և կարգը չը խանգարել: «Ут. Рос.» լրագիրը կոչերի շարժառիթը համարում է այն, որ կենտրոնական մի քանի նահանգների գիւղացիութեան մէջ ներկայումս ձախակողմեան կուսակցութիւնների ազդմամբ խլրտումներ են տեղի ունենում:

—

Թաւրիզից սեպտեմբերի 21-ին հեռագրում են «Ут. Россіи» լրագրին. «Որքան աւելի է առաջ շարժվում տաճկական զօրաբանակը, այնքան անելանելի է դառնում Պարսկաստանի գրաւված նահանգների ազգաբնակութեան վիճակը: Թիւրքերը, ոտքի հանելով սահմանային ռազմասէր քիւրդ ցեղերին, ջարդում և աւերում են իրանց ճանապարհի վրա ընկած մահմեդական գիւղերը: Մէջլիսին ուղղված բողոքները անօգուտ են անցնում, որովհետև նա ինքն էլ անզօր է: Մինչ այդ՝ պարսկական մասսաների գիտակցութեան մէջ բէխակցիա է նկատվում: Պարսիկները Ռուսաստանից են օգնութիւն սպասում իրանց երկրի ամբողջութիւնը պահպանելու համար: Ի նկատի առնելով մոմենտի լրջութիւնը, մեր դիպլոմատիան պարտաւոր է օգուտ քաղել հանգամանքից, ուղղել իր նախկին սխալը և աւելի եռանդուն կերպով բողոքել թիւրքերի գործողութիւնների դէմ»:

—

Լոնդոն: Թէյհրանից «Թայմս»-ին հեռագրում են, որ պարլամենտական մասնաժողովը անգլո-ռուսական համաձայնութեան համար մի պատասխանագիր է պատրաստել, որը կուղարկվի Անգլիա և Ռուսաստան արտաքին գործերի մինիստրի միջոցով: Այդ պատասխանագրում ասված է, որ Պարսկաստանը բարեկամ հարևան է երկու պետութիւններին, բայց թէ տեղական բնակիչներին և թէ օտարազգիներին մենաշնորհներ տալու դէպքում նրա վրա չը պէտք է հսկիչ նշանակել: Գոյութիւն ունեցող մենաշնորհները այսուհետև կրկին պէտք է յարգվեն: («Հ. Գ.»)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Թիֆլիսի նահանգի կողմից Պետական Դումայի անդամութեան համար իբրև թեկնածու մատնանշված է Պետերբուրգի յայտնի փաստաբան Լուար. Ն. Ենդրոնիկով, որ պատուիրակ է ընտրվել Թելաւի գաւառի հողատէրերի կողմից:

—

Ընտրողական ծանուցագրերը ընտրողներին յանձնելու ժամանակ նկատվել են բազմաթիւ պակասութիւններ ընտրողական ցուցակներում: Այսպէս, օրինակ, երկրաչափ Սերգէյ Վասիլևիչ Ալիմովը, որ ծագումով կոզակ է, մտցրած է ընդհանուր կուրիայի մէջ. նոյն կուրիայում մտցրած է զուտ գերմանացի Եվգենիյ Ադոլֆովիչ Գամէյստէր, Ալֆօնս Գէօրգեվիչ Միլմանը՝ տեղական կուրիայի մէջ:

—

Կարսում տեղական կուրիայի կողմից պատուիրակ ընտրվել է տեղական հաշտարար դատաւոր Լաշկևիչը. իսկ ռուսաց կուրիայի կողմից՝ բէլական դպրոցի տեսուչ Ավիլովը: Երկուսն էլ առաջադիմականներ են:

—

Բաքուի ընտրողական ընդհանուր կուրիայում ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը առաջադրել է հետևեալ թեկնածուների ցուցակը. 1) Ալիբէգեան Միքայէլ, 2) Գինցբուրգ Լեվ Մ., 3) Դատիանի Իոսիֆ Ի., 4) Դեմբօ Սամսոն Մ., 5) Մարգարով Իվան Գ., 6) Պապաջանեան Միքայէլ Իվ., 7) Տէր-Միքայէլեան Ա., 8) Խօջայեան Ստեփան Խ.:

—

Բաքւում արդէն տեղի են ունեցել ռուսական կուրիայի ընտրութիւնները: Իրար հետ մրցում են եղել 4 ցուցակներ, որոնք միասին ստացել են 870 թերթիկներ: Ձայները այնքան են բաժան-բաժան եղել, որ թեկնածուներից, համարեա, ոչ ոք գերակշռող մեծամասնութիւն չէ ստացել, այսինքն ձայների կէսից աւելին: Ձայների մեծ մասը ստացել է աջակողմեանների ցուցակը (30°/₀), յետոյ՝ սահմանադրական-դեմոկրատները (մօտ 25°/₀), իսկ այնուհետև սօց.-դեմօկրատները և պրոգրեսիստները: Լրացուցիչ ընտրութիւններ պիտի կատարվեն:

Փորձը ցոյց տուեց, որ ձախակողմեանները պէտք է բլօկ կազմեն, եթէ ուզում են յաղթանակել:

—

Բաքուի ընդհանուր կուրիայի ընտրութիւններին մասնակցելու համար ռուս. սօց.-դեմ. բան. կուսակցութեան կազմակերպութիւնը և մուսուլմանական «Հիմմէթ» խմբակը բլօկ են կազմել և առաջարկել են հետևեալ թեկնածուներին. Ա. Ախունդօվ, Բ. Ախունդօվ, Լ. Գօբունիա, Ի. Գուկօվկի, Տ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Կահիրէ, 15 սեպտեմբեր

Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը ներքին տագնապ մը անցընելու վրայ է, որմէն՝ ինչպէս յուսալիր կակնկալենք՝ փըրկուելով կը քաջառողջանայ և, դառնադառն փորձառութեան թելադրանքներէն խրատուած, խաղաղաւէտ ու ինքնամփոփ կապրի, կաշխատի:

Տագնապը հերու սկսաւ, նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսները, երբ՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին վերատեսուչ հայր Ստեփանոս վարդապետ Սարըեան, անսաստելով վանքին գերագոյն վարչութեան հրամաններուն, իր տեսչական պաշտօնը յօժարակամ չթողուց. միանգամայն մերժեց միաբանութեան յանձնել իր պաշտօնավարութեան շրջանին դրամական գործառնութեանց հաշուետոմարները: Ըմբոստ մխիթարեանը եկաւ Կահիրէ ապաստանեցաւ, ընկերակցութեամբ ուրիշ երեք միաբաններու, որոնք դպրոցը կը պաշտօնավարէին:

Մինչ հայր Սարըեան Եգիպտոս կուգար, անգին Պօլսոյ և արտասահմանի թերթերը կիմացնէին, թէ 200,000 ֆրանքի գումար մը իւրացուցած՝ կծիկը դրեր է: Վանքէն պաշտօնական ուէ հրատարակութիւն «Բազմավէպ»-ին կամ ուրիշ թերթերու միջոցաւ այս ամբաստանանքը չհաստատեց, բայց հերքում մըն ալ չտեսնուեցաւ: Ամբաստանեալը իր դէմ հրատարակուած մեղադրանքներուն համար ուղղակի Պապին դիմեց: Որոշապէս չեմ գիտեր, թէ միջամտութեան այդ խնդրարկութիւնը Վատիկան ե՞րբ ներկայացուած է. նախորդ վերատեսչին Եգիպտոս ժամանումի թուականէն առա՞ջ թէ՞ ետքը: Ինչ և է. բողոքարկու վարդապետը Հռոմ հրաւիրուեցաւ, ուրկէ Վենետիկ անցաւ ընկերակցութեամբ հայր Գոյունեան վարդապետին, որ Պապին կողմէն քննիչ կարգուած էր: Միևնոյն ատեն, Վենետիկ կանչուեցան Եգիպտոս գտնուող երեք մխիթարեանները, որոնք ուղղակի վանք կը մտնէին, մինչ հայր Սարըեան իտալական կղերանոց մը կը հիւրընկալուէր, մենաստանին դուները իրեն առջև փակ մնալով:

Ու, խուզարկութեանց դռները կը բացուէին Հռոմէն եկած քննիչին առջև: Յետ երկարատև քննութեանց, որոնց մանրամասն արդիւնքը չհրատարակուեցաւ, ամբաստանեալ վարդապետը Հունգարիա կը մեկնէր, առանց կորսնցնելու վանական միաբանութեան շարքէն: Հոն վանքապատկան տուն մը մէջ պիտի առանձնանար: Իսկ ատեն Պիոս Պապին հրամանաւը վանքին վարչութիւնը հիմնական փոփոխութիւններ կը կրէր. կը վերանորոգուէր տնօրէն խորհուրդը, կը փոխուէր աթոռակալ վարդապետը, ինչպէս նաև՝ Մուրատ-Ռափայէլեանին վերատեսչութիւնը:

Ուղղակի Պապին հրամանաւն էր որ այս փոփոխութիւնները տեղի կունենային. նոր պաշտօնեաները Պապը ինքն իսկ կը նշանակէր: Այսպէս, միաբանութիւնը իր ինքնավար կազմակերպութիւնը կը կորսնցնէր, գէթ առժամապէս: Հրատարակուած լուրերէն կը տեղեկացուի, թէ Պապը այդ կարգադրութիւնները տարուան մը համար ըրած է: Յառաջիկայ 1908-ի գարնան, միաբանական ընդհանուր ժողով գումարուելով, Սուրբ Ղազար իր երկդարեան սահմանադրութիւնը վերստին պիտի գործադրէ անկախօրէն:

—

Պապին կողմէն հայ մենաստանին անկախութեան այս բռնաբարումը Մխիթարեանները սաստկապէս ցնցեց և զայրոյթի զգացում մըն ալ արծարծեց հայ ժողովրդին մէջ: Պօլսոյ և արտասահմանի մամուլին հրատարակութիւնները այդ ցնցումը, այդ զայրոյթը լիովին երևան կը բերեն: Բայց ինծի այնպէս կը թուի, թէ Պիոս Ժ. Պապը իր հզօր, բայց բարեացակամ ազդեցութեամբը Վենետիկի միաբանութիւնը ապագայի մեծկակ աղէտներէ փրկած ըլլալու է:

Ձեռքս նորագոյն տեղեկութիւններ բաւականին չունիմ, որպէսզի այս պարզ ենթադրութիւնս կարենամ անխախտ համոզումի վերածել, հիմնաւոր փաստերու օժանդակութեամբ: Սակայն շատ մօտաւոր անցեալէ մը ունեցած ծանօթութիւններս ինծի կը թոյլատրեն այն կարծիքն ունենալ, թէ Պապը իր անձնական միջամտութեամբը թերևս փրկութեան ձեռք կարկառած է Մխիթարի հիմնարկութեան:

Այս առթիւ պէտք է յիշեցնել, թէ Վատիկանը Վիեննայի Մխիթարեանց ալ նմանօրինակ օգտաւէտ ծառայութիւն մը մատուց քանի մը տարի առաջ: Ինքնակառավարման համար իրենց տկարացմամբը երբ Վիեննայի Մխիթարեանները շփոթ ու վրդովանգալից կացութեան մը մէջ ինկած էին, Վատիկանը իրենց գլխուն վրայ աբբայ մը կարգեց, առժամեայ պաշտօնավարութեան պայմանաւ: Միաբանները՝ վեց տարուան շրջանի մը տևմանը՝ ատեն պիտի ունենային ներքին անհամաձայնութիւնները հարթելով ինքզինքնին գտնել և իրենց ինքնավար կազմակերպութեանը վերստին տիրանալ:

Բայց Վիեննայի և Վենետիկի վանքերուն հանդէպ վատիկանեան միջամտութիւնները իրարմէ խստապէս կը զանազանին շատ ուշագրաւ տարբերութեամբ մը: Վիեննայի վանքին վրայ պաշտօնական վերհսկում հաստատուեցաւ: Վատիկանի Պրօպագանդայան հայկական վանքը ուղղակի իր հսկողութեանը ներքև առաւ, լատին կրօնաւորական միաբանութեանց համար սահմանուած կարգ-կանօններու և օրէնքներու համաձայն: Վենետիկի համար միջամտութիւնը անձնական է, այսինքն թէ՝ Պիոս Ժ. Պապը իր քահանայապետական բացարձակ իշխանութեամբը անձնապէս կը միջամտէ Վենետիկի Մխիթարեանց ներքին գործերուն: Մինչ Վիեննայի միաբանութիւնը Վատիկանի պաշտօնական մարմիններուն իրաւասութեանը ներքև կը գտնուի, վենետիկեանն այդ լուծէն տակաւին ազատ կը մնայ: Պապին անհատական գերիշխանութեան ազդեցութիւնը կը կրեն միայն:

Այս վերջին տեղեկութիւնը վերապահմամբ կը հաղորդեմ և ոչ թէ իբր բացար-

Զախարեան, Կ. Կարաբէգեան, Ի. Մահմուդով, Գ. Սաղաթելեան։

—

Բաշինսկի գաւառում գիւղացիական և հողատէրերի կուրիաների կողմից պատուիրակներ են ընտրվել սոց.-դեմոկրատները։

—

Լէչխումի գաւառում ընտրվել են իշխ. Եաս. Գէլօվանի և իշխ. Օտար Դադէշկէլիանի. գիւղացիական կուրիայի կողմից ընտրվել է Գիգօ Խէվցուրիա. (սոցիալ-դեմոկրատներ)։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԱՐՏԱՇԱՏՈՒՄ

—

Այս ամառ, լսելով որ Խաչիկ վարդապետը պեղումներ է կատարում Արտաշատում, վճռեցի գնալ այնտեղ։ Ես թէև տասնվեց տարի առաջ տեսել էի հայկական այդ վաղեմի մայրաքաղաքի մնացորդները, սակայն այս անգամ ևս անյաղթելի փափագ առաջացաւ իմ մէջ նրանց նորից տեսնելու և պատմական յիշողութիւնները վերարտադրելու, մանաւանդ որ այնտեղ պեղումներ էին կատարվում։ Ինձ առանձնապէս հետաքրքրում էր միջնաբերդը, որ այն ժամանակ մի հողաբլուր էր ներկայացնում և որը միակ ամենամեծ չոր ու ցամաք մնացորդն է այդ հսկայական քաղաքի, տեսնելու համար թէ ինչ արդիւնք են տուել պեղումները և գաղափար կազմելու մասնաւորապէս Արտաշատի և ընդհանրապէս հայի փառաւոր անցեալի մասին։

Յուլիսեան շոգ օրերից մինն էր, որ ես հասայ Արտաշատ։ Անմիջապէս դիմեցի պեղումների տեղը. սակայն որքան հիասթափվեցի, տեսնելով որ պեղումները առ ժամանակ դադարել են Խաչիկ վարդապետի բացակայութեան պատճառով և այն էլ կատարվել են ոչ թէ միջնաբերդում, այլ ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու տեղում։ Խաչիկ վարդապետը հեռանալիս պեղումների վայրում պահապան էր կարգել Արտաշատ գիւղի քահանաներից մէկին, որ սիրով յանձն առաւ ինձ պեղումները ցոյց տալու և մի առ մի բացատրելու։ Իմ հարցին, թէ ուր է Խաչիկ վարդապետը, նա պատասխանեց, որ Էջմիածին է գնացել փողի համար, որովհետև եղած փողը վերջացել է։ Ապա սկսեց ցոյց տալ պեղումների արդիւնքը։

Գտել են՝ 1) Արտաշատի ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, որի համարեա միակ հիմքն է երևում և որի յատակն ու կէս արշին բարձրութեան պատերի մնացորդները սրբատաշ քարերից են շինված։

2) Եկեղեցու գաւթում, նրանից ոչ հեռու, բազմաթիւ սենեակներով խցերով մի մեծ շինութեան հետք, որ հաւանօրէն Դուինի կաթողիկոսարանը պէտք է եղած լինի, որովհետև Դուինն ու Արտաշատը շատ մօտ են միմեանց։ Այդ ապացուցվում է և նրանով, որ եկեղեցու հիւսիս-արևելեան կողմն է թաղված Դաւիթ Դւինեցին։

3) Մօզայիկ քարերով շինած Աստուածածնի պատկերը, որի դէմքի միայն մի մասն է երևում։

4) Բացի Դաւիթ Դւինեցու գերեզմանից, մի քանի անյայտ գերեզմաններ, որոնցից մի քանիսը երեքտակ, այսինքն՝ երեք մեռել միմեանց վրա են թաղված։ Երևում են նրանց դագաղների փտած տախտակները։ Դագաղների մէջ կային մարդկային ոսկորներ։ Մեռելների երեքտակ թաղվելը թերևս բացատրվի նրանով, որ Արտաշատն ունեցել է երեք շրջանի բնակչութիւն, որ զանազան աշխարհակալների և բարբարոս ազգերի հալածանքների պատճառով ընդհատումներով ապրելիս է եղել այդտեղ։

Պեղումների տեղում Խաչիկ վարդապետը շինել է տուել ապակեծածկ արկղներ, որոնց մէջ պահվում են գտած իրերը՝ հին շորերի մնացորդներ, մարդկային գանգեր, հին դրամներ, խեցի ամաններ և այլն։

Պեղումները դիտելուց յետոյ՝ հինօրեայ, ներկայումս արդէն ճահճացած, լճի մօտով բարձրացանք միջնաբերդի հողաբլրի գլուխը։ Հազիւ երևում են միայն միջնաբերդի պարիսպների և թագաւորական ոչգու հետքերը։ Այգին ծառայելիս է եղել որպէս արքայական զբօսավայր։ Միջնաբերդի գլխից բացվեց մեր առաջ մի հիանալի տեսարան, որի մէջ առաջին տեղն էին բռնում Մեծ և Փոքր Մասիսներն իրանց անզուգական գեղեցկութեամբ, դարերից ի վեր կանգնած Արարատեան լայնածաւալ դաշտի առաջ, որպէս անքուն պահապաններ։ Հեռուից երևում էին՝ Արտաշատի Խոր-Վիրապն իր բլրով, Արմաւրի բլուրը, օձապտոյտ և արծաթ-գօտի Արաքսը, Վաղարշապատն իր վանքերով և Արարատեան դաշտում փռված ու այգիների մէջ կորած հայ գիւղերը, որոնցից շատերն ինձ վաղուց ծանօթ էին։ Տեսնելով այդ սքանչելի տեսարանը՝ ես մի րօպէ մոռացայ միջօրէի տապը և արեգակի կիզիչ ճառագայթները, որոնց զօրութիւնը մեղմացնում էր երբեմնակի փչող բարակ քամին, որ շոյելով մեր քրտնած ճակատները՝ գնում, անցնում էր հեռու, տանելով իր հետ իմ տխուր մտածմունքները։ Ես կարծես վերացել էի գծուծ կեանքից դէպի մի այլ աշխարհ, տեսնելով այն վայրերն ու տեսարանները, ուր մեր նախնիքներն էին ապրել ու տեսել։ Արարատեան դաշտը, Արաքսը և Մեծ ու Փոքր Մասիսները, կարծես, լեզու էին առել և ինձ ասում էին, թէ քանի՜-քանի՜ աչքեր մեր գեղեցկութիւնով են հիացել, քանի՜-քանի՜ սերունդներ մեզ դիտել են ու անցել։ Հէնց այդ տխուր մտածմունքների ազդեցութեան տակ ես հեռացայ Արտաշատից։

Խ. Բաբայեան

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

Սեպտեմբերի 19-ին Պետերբուրգում կայացել է ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտետի վերջին ընդհանուր նիստը։ Իշ. Դ. Ի. Շախօվսկին զեկուցել է Մօսկվայի մասնաժողովի կատարած աշխատանքների մասին ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան օրինագծերի ժողովածուն կազմելու գործում։ Բացի կենտրոնական կօմիտետի գործունէութեան, կուսակցութեան՝ Դումայից դուրս ունեցած գործունէութեան և ագրարական աշխատանքների հաշուետուութիւնից, վճռված է պատրաստել 3-րդ Պետական Դումայի ընտրութիւնների և ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան պարլամենտական ֆրակցիայի այնտեղ գործելու տակտիկայի մասին զեկուցումներ կուսակցութեան 5-րդ համագումարին ներկայացնելու համար։ Վերջին զեկուցումը ներկայացնելուց առաջ նախ պէտք է քննվի կենտրոնական կօմիտետում, երբ կը պարզվի երկրի ընտրութիւնների ընդհանուր արդիւնքը։ («Р. В.»)

Սեպտեմբերի 19-ին Պ. Ն. Միլիւկօվի նախագահութեամբ կայացել է Պետերբուրգում ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտետի ընդհանուր նիստը կուսակցութեան 5-րդ համագումարի ծրագրի մասին խորհրդածելու նպատակով։ Իշ. Պ. Դ. Դոլգօրուկօվը հաղորդել է, որ պ. Մանդելշտամը հեռացել է կօմիտետի կազմից, որի համար և խնդրել է իշխանից յայտնել կօմիտետին։ («Р. В.»)

Սօցիալ-դեմօկրատական «մեծամասնական» ֆրակցիան արդէն գլխի է ընկել, որ այժմ ժամանակ չէ ֆրակցիօնական հաշիւներ տեսնելու համար, որ մեծ անզգուշութիւն էր հրապարակային կշտամբանք ուղղել «փոքրամասնականների» լիդեր Պլեխանօվին, և աշխատում է ուղղել սխալը։ Կենտրոնական կօմիտետի գործունէութիւնը դատապարտութեան է ենթարկվել բանւորական և ուսանող երիտասարդութեան շրջաններում։ Ուստի «մեծամասնականները» վճռել են նահանջել և հաշտութիւն կայացնել ինչպէս էլ լինի։ Այդ իմաստով դիբեկտիվներ են տալիս կուսակցական լիազօրներին։ («Ут. Р.»)

Ինչպէս յայտնի է, սօց.-դեմօկրատներր կուսակցութիւնը ամեն ջանք գործ է դնում իր ձեռքը ձգելու արհեստակցական միութիւններ կազմակերպելու օր ըստ օրէ աճող շարժումը։ Կառավարութիւնը աշխատում է սօց.-դեմօկրատիայի այդ տակտիկայի առաջն առնել։ Այդ նպատակով ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ կազմված է մի յատուկ մասնաժողով՝ համապատասխան օրինագծեր ու միջոցներ մշակելու արհեստակցական կազմակերպութիւնները զանազան կուսակցութիւնների յափշտակութիւնից ու ազդեցութիւնից ազատելու նպատակով։ («Ут. Рос.»)

Առևտրա-արդիւնաբերական կուսակցութեան անդամների միջև ներկայումս պառակտում է տիրում։ Կուսակցութեան անդամների մի մասը վճռել է ընտրութիւնների ժամանակ ձայն տալ հոկտեմբերի 17-ի միութեան առաջարկած թեկնածուներին, իսկ միւս մասը, աւելի աջակողմեանները, վճռել են միանալ ռուս ժողովրդի միութեանը։ («Ут. Рос.»)

Հելսինգֆօրսից «Бирж. Вѣд.» լրագրին հաղորդում են, որ հին-ֆիննօմանների կուսակցութեան բոլոր կանանց կազմակերպութիւնների բացված համագումարի նախագահ է ընտրվել սէյմի պատգամաւորուհի Ալէքսանդրա Գրիպենբերգ։ Բոլոր ներկայացուցչուհիների թիւը մօտ 600 է։ Համագումարում քննվել ու քուէարկվել են ապօրէն ծնված երեխաների, ալկօհոլը Ֆինլանդիայում արգելելու, կանանց կօօպերատիվ շարժման և մի քանի ուրիշ հարցեր։ Ապօրէն ծնված երեխաների դրութեան նկատմամբ համագումարը որոշել է դիմել կառավարութեանը և խնդրել համապատասխան փոփոխութիւններ մտցնել օրէնսդրութեան մէջ։

Իրաւակարգի կուսակցութեան անդամների վերջին խորհրդակցութեան ժամանակ Պետերբուրգում բարօն Ֆիդլեր այն կարծիքը յայտնեց, որ պէտք է սպասողական քաղաքականութեան հետևել։ Նրա ասելով, հոկտեմբերեանները և «ռուս ժողովրդի դաշնակցութիւնը» ոչ միայն գցեցին իրանց հեղինակութիւնը, այլ և զրկվել են ընտրողների համակրանքից։ Հոկտեմբերեանները. շլացած իրանց ինքնավստահութեամբ և տակտի բացակայութեամբ, յետ հրեցին իրանցից ժողովրդին։ Իսկ ռուս ժողովրդի դաշնակցութիւնը գրօշակ օծելով ու «սև խաչերի դատավճիռն.րով» ֆօկուսներ էր անում և իրան վարկաբեկում։ Ձախակողմեանները, շնորհիւ նրանց դէմ սկսված հալածանքների, հանդիսանում են որպէս կեղեքվողներ, իսկ աջակողմեանները կաշառված սպասաւորների դեր են խաղում։ Այդ պատճառով ընտրութիւնների ժամանակ ձեռք ձեռքի տուած գնալ հոկտեմբերեանների և ռուս ժողովրդի դաշնակցութեան հետ, նշանակում է գրկել դէպի ակներև պարտութիւն։ Իրաւակարգի խմբակի առանձին դուրս գալն էլ միտք չունի, որովհետև նա այժմ չունի ճնշելու հակառակորդներին։ Ահա թէ ինչու բարօն Ֆիդլերը գերադասում է սպասողական քաղաքականութիւնը։ Նրանից յետոյ խօսող ճառախօսները լիովին համաձայնվեցին նրա հետ, մատնանշելով որ, նրանց կարծիքով, երրորդ Պետական Դուման աւելի ևս օպպօզիցիօն կը լինի, քան առաջինը և երկրորդը։ Վերջում խորհուրդը որոշեց մասնակցել ընտրութիւններին միայն այնտեղ, ուր կուսակցութիւնը թւական գերակշռութիւն ունի, ինչպէս օրինակ Վեատկայում, Նիկօլայեվում և մի քանի ուրիշ քաղաքներում, իսկ Պետերբուրգում կուսակցութիւնը չը պէտք է մասնակցի ընտրութիւններին։ («Ут. Рос.»)

Վերջին 2 տարիների անցքերը,—իսկ որ գլխաւորն է՝ այժմ արդէն պարզված ագրարական հարցի վիճակը և գիւղացիութեան վերաբերմունքը դէպի նա,—հարկադրում են սօց.-յեղափոխականների կենտրոնական կօմիտետին հիմնական վերաքննութեան ենթարկել իրանց ծրագրի ու տակտիկայի ամենաէական հարցերը։ Կենտրոնական կօմիտետը որոշել է դիմել ծրագրային այդ հարցերի վերաքննութեանը Վ. Մ. Չերնօվի վերադարձից անմիջապէս յետոյ։ («Ут. Р.»)

Սօց.-դեմօկրատական «մեծամասնականների» կօմիտետի բանաձևը, որով պախարակութեան ենթարկվեց «փոքրամասնականների» լիդեր Պլեխանօվը իր, իբրև թէ, վնասակար, մանաւանդ ներկայ ընտրութիւնների ժամանակ, ազդեցութեան համար, մեծ զայրոյթ է պատճառել փոքրամասնականների կենտրոնական կօմիտետում։ Նրանք հետզհետէ գալիս են այն եզրակացութեան, որ ժամանակ է վերջապէս վերջ տալ «մեծամասնականների» դեմագօգիական տակտիկային, որով նրանք ուզում են յանուն կուսակցական դիսցիպլինայի բռնաբարել մասսայի կամքը։ («Ут. Р.»)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Սեպտ. 19-ին Պետերբուրգում Նոբելի ժողովրդական տան մէջ նշանակված էր անկուսակցական ընտրողների նախընտրական ժողովը. սակայն ժողովը կազմակերպողները, որ պատկանում էին ձախակողմեան բլօկին իրանց քաղաքական հայեացքներով, ցերեկվայ ժամի 12-ին տեղական պրիստաւից յայտարարութիւն ստացան, որ քաղաքապետը փոխել է ժողով գումարելու համար տուած իր թոյլտուութիւնը, այդ պատճառով առաջարկում էր ցրվել։ Այդպիսով նախընտրական ժողովը չը կայացաւ։ («Н. В.»)

Ժողովրդ. ազատութեան կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտետի ստացած տեղեկութիւններից երևում է, որ մինչև սեպտեմբերի 1-ը բանւորներից, գիւղացիներից և մանր հողատէրերից ընտրված պատուիրակների համարեա $^{3}/_{5}$ մասը (58%) անպայման պրօգրեսիստներ են և մօտ 22%-ը անյայտ կուսակցութեան պատկանողներ։ Այդ ընտրված պատուիրակներից մօտ 15%-ը սահմանադիր-ռամկավարներ են։ Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտետը յոյս ունի սահմանադիր-ռամկավարների կազմը աւելացնելու քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ։ («Ут. Рос.»)

Աշխատաւորական խմբակի կենտրոնական կօմիտետի ստացած վերջին տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ աշխատաւորականների աջողութիւնը արդէն պարզ կերպով որոշվել է նահանգներից շատերում։ Ընտրված գիւղացիական պատուիրակների մօտ 50%-ը պատկանում է աշխատաւորական խմբակին, թէև ապահովութեան համար իրանց անուանում են անկուսակցականներ և չափաւորներ։ («У. Р.»)

Ինչպէս արդէն հաղորդեցին մայրաքաղաքի թերթերը, նորից հարց էր յարուցված սահմանադիր-ռամկավարների կուսակցութեան ամենայայտնի լիդերներից մէկին՝ Միլիւկօվին ընտրողական ցուցակներից հանելու համար, իբրև թէ նա ընտրողական իրաւունք չունի։ Այժմ «Рѣчь» լրագիրը յայտնում է, որ նահանգական ընտրողական մասնաժողովը, քննելով այդ հարցը, գտել է, որ Միլիւկօվը անվիճելի իրաւունք ունի զբաղմունքի ցենզով մասնակցելու Պետական Դումայի ընտրութիւններին Պետերբուրգում։ Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան մէջ, ինչպէս և Պետերբուրգի այլադաւանների ու պրօգրեսիստների խմբակների առջև Միլիւկօվի թեկնածութիւնը ամենահեղինակաւորն է։

ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ առաջներում կազմված էր մի յատուկ մասնաժողով բարձրագոյն դպրոցների համար ներքին կարգապահութեան կանոններ մշակելու նպատակով։ Այդ մասնաժողովը այժմ վերսկսել է իր աշխատանքները։ Բացի ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան անդամներից, հրաւիրված են և այն մինիստրութիւնների ներկայացուցիչները, որոնց իրաւասութեան ներքոյ կան դպրոցներ (ֆինանսների, ներքին գործերի, երկրագործութեան)։ Մասնաժողովը արդէն պահանջել է ուսումնարանական շրջանների հոգաբարձուներից արտայայտել իրանց հայեացքները գոյութիւն ունեցող կանոնների ու այն ցանկալի փոփոխութիւնների մասին, որոնց, իրանց կարծիքով, անհրաժեշտ է մտցնել այդ կանոնների մէջ։ Նոյնպիսի առաջարկութիւններով մասնաժողովը դիմել է և բարձրագոյն դպրոցների տեսուչներին և ռեկտօրներին։

Պետական Դումային մտադրութիւն կայ ներկայացնելու կանանց բժշկական ինստիտուտի կանոնադրութեան մի նոր նախագիծ, որի համաձայն ինստիտուտը մասնչելի պէտք է լինի երկսեռ ուսանողների համար և լինի ինքնավար գիտական դպրոց։

Ներքին գործերի մինիստրութեան կից գտնվող բժշկական խորհուրդը թոյլատրել է մասսամբ դպրոցներում այս տարի աշակերտներ ընդունել առանց գիմնազիայի չորրորդ դասարանի աւարտման վկայական ներկայացնելու։

Պետերբուրգի տեխնօլօգիական ինստիտուտի սօցիալ-դեմօկրատական ուսանողական ֆրակցիայի անդամները սեպտեմբերի 15-ին ընդունել են փոքրամասնականների առաջարկած պլատֆօրմը։ Այդ պլատֆօրմը առաջարկում է ուսանողներին հեռու մնալ ակտիվ քայլերից և, րօպէի պահանջների համաձայն, օգտվել հնարաւոր լեգալ միջոցներից ուսանողութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Մեծամասնական ուսանողների առաջարկած բանաձևը պաշտպանեց 11 հոգի միայն։ Ֆրակցիայի այդ որոշումը յանուամենայնիւ պարտադիր չէ համարվում։ («Рѣчь»)

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

—

Անցեալ տարվայ համեմատութեամբ նըկատած ամենամեծ փոփոխութիւնն այն էր Երևանում, որ այս տարի երևանցիք արդէն վարժվել էին ձիաքարշ նստելու։ Անշուշտ յիշում են ընթերցողները, որ Երևանի ձիաքարշը անցեալ տարի միայն շինվեց։ Շատ ողորմելի տպաւորութիւն էր թողնում այն ժամանակ այդ ձիաքարշը. ընդամենը երեք նստարան ունեցող վագօնները բոլորովին դատարկ էին երթևեկում, և հէնց այդ պատճառով էլ, հասարակութեանը ձիաքարշ նստելուն վարժեցնելու համար, ձիաքարշի արտօնատէր պ. Միրզոյեանը ստիպված էր մի տեսակ վիճակախաղ սարքել. իւրաքանչիւր օր մի որևէ արժէքաւոր իր էր նշանակվում ձիաքարշի վաճառված տոմսակների միջև վիճակ գցելու համար։

Թէ որչափ երկար ժամանակ էր տևել այդ սրամիտ վարժութիւնը, չը գիտենք, միայն թէ, ինչպէս երևաց, պ. Միրզոյեանը, վերջապէս, հասել էր իր նպատակին, և երևանցիք այլ ևս առանց պրեմիաներ ստանալու յօժար են նստում ձիաքարշը։ Սակայն այժմ էլ բոլորովին մի այլ հանգամանք էր աչքի ընկնում, որը եթէ երկար շարունակվի, հաւանական է, որ ձիաքարշի արտօնատէրը նորից ստիպված լինի վիճակախաղեր սարքել։ Այդ հանգամանքը նախ՝ վագօնների շատ սակաւ լինելն է, որի շնորհիւ մարդկանց համբերութիւնը հատնում է ժամերով ձիաքարշի գալուն սպասելով. երկրորդ այն, որ ձիաքարշի երթևեկութիւնը երեկոները շատ վաղ է դադարում. ժամը 9-ին այլ ևս ձիաքարշ չը կայ։ Եթէ ի նկատի առնենք այն, որ երեկոյեան ժամը 11-ին է դուրս գնում երկաթուղու գնացքը, որ կայարանը շատ հեռու լինելու պատճառով կառապանները շատ թանգ են վերցնում, մանաւանդ գիշեր ժամանակ, այդ դէպքում հասկանալի կը լինի, թէ որ ստիճան մեծ թերութիւն է արտօնատիրոջ և մանաւանդ քաղաքային վարչութեան կողմից, որ թոյլ են տալիս այդպէս վաղ դադարեցնել ձիաքարշի երթևեկութիւնը, մանաւանդ մինչև երկաթուղու կայարանը։ Եւ երրորդ՝ ձիաքարշի չափազանց դանդաղ գնալն է։ Ճիշտ է, վագօններին ձիեր են լծված և նա յիրաւի որ ձիաքարշ է, բայց Երևանի ձիաքարշի դանդաղկոտութեան համար բոլորովին կարիք չը կայ ձիերին անհանգստացնել, և երևանցիք ու մանաւանդ պ. Միրզոյեանը ոչինչ չէին կորցնի, եթէ

ձակ ստուգութիւն։ Երբ հայր Սարըեանին առ Պապն դիմումով՝ միջամտութեան դժնդակ հարկը անխուսափելի երևցաւ, այն ատեն հաւասարի աղբիւրէ իմացայ վերոյիշեալ իրողութիւնը։ Այժմ, կացութեան մէջ վեց ամսէ ի վեր եղած փոփոխութիւններուն մօտէն տեղեակ չեմ, բայց լրագրական հրատարակութիւններէն ներելի է կռահել. թէ միջամտութիւնը անձնական գերիշխանութեան սահմաններէն դուրս ելած ըլլալու չէ տակաւին։

Անկախութեան ջնջումի անմիջական վտանգ չի տեսնուիր ուրեմն, և, մաղթելով որ միաբանութիւնը իր գործած սխալներուն կրկնումէն զգուշանալով չկորսնցնէ իր հիմնադրէն ստացած ժառանգութիւնը, ուրիշ առթի կը վերապահենք կարճառօտաբար ամփոփել այն եղելութիւնները, որոնք այս ծանր կացութիւնը ստեղծեցին։

—

Անցնինք եգիպտահայ կեանքին, որուն նորութիւնն է՝ տեսուչի մը չգոյութիւնը Նորակառոյց վարժարանին համար։

Ահա քաղաք մը, ուր հայ վարժարանի մը տնօրէնը, ուսուցիչները բաւական լաւ կը վճարուին, կատարելապէս եւրոպական դրութեամբ, այսինքն թէ՝ ամսուն վերջը իրենց ամսաթոշակը կը ստանան առանց դեգերմանց ասդին անդին։ Եւ սակայն թեկնածուներ չկան ներկայանար ոչ տնօրէնի, ոչ ալ ուսուցչի պաշտօններուն։ Հայ բարքերու մէջ նորութիւններ՝ որոնք կը հաստատեն, թէ դրամը և կանոնաւոր վճարումը իսկ ամեն տեղ և ամեն ատեն բաւական չեն հայ մտաւորականները շարժելու։ «Փարայովս ուզածս կընեմ»-ը իր բացառութիւններն ալ կրնայ ունենալ։

Կահիրէի Գալուստեան վարժարանին համար Կովկասէն ունինք տեսչութեան պաշտօնին թեկնածու մը, տարեկան 2,000 րուբլի թոշակով և քանի մը ամիս ալ արձակուրդի պայմանաւ։ Թող ներկայանայ, բայց...

«Բայց ինչ»—պիտի հարցնէք։

Բայց այն որ, կը պատասխանենք՝ որ հնչակեան չըլլայ. վերականգնեալ՝ երբեք. դաշնակցական՝ բնաւ, բնաւ, բնաւ։

Ուրիշ «բայց» մըն ալ կայ. ծանօթ կուսակցութիւններէն ոչ մէկուն չպատկանող մը այստեղը շատ դժուարութեամբ կրնայ իբրև տեսուչ պաշտօնավարել, վասնզի «չէզոք» մը կը համարուի, և կուսակցականները զինքը հանգիստ չեն թողուր։

Այս նկատումներէն զատ, գիտնալու է նաև, որ դպրոցին բոլոր պաշտօնեաները տարուան մը պայմանաժամով կը բաւերուին։ Ամեն տարեշրջանի բոլորմանը, տեսուչ և ուսուցիչ իրենց պաշտօններէն դադրեալ կը համարուին, եթէ յաջորդ շրջանին համար պայմանագրութիւնը չվերանորոգուի երկու կողմերուն ալ փոխադարձ հաճութեամբը։

Դիւրաւ կընթադրէի, թէ ոևէ ձեռնհաս մանկավարժ, ուսուցիչ, որ արդէն գործ մը ունի, անշուշտ պիտի դժկամակի այսպիսի խարխուլ պաշտօն մը հետամտիլ։ Սակայն, եթէ Կովկասէն կարող մանկավարժ մը թեկնածու ներկայանայ,—վստահեցնելով որ ոևէ կուսակցութեան չի պատկանիր,—կարծեմ թէ երկու երեք տարուան համար պայմանագրութիւն կը կնքուի իրեն հետ։ Եւ եթէ այր ու կին ըլլան, երկուքն ալ հաւասարապէս կարող, այն ատեն պայմանները աւելի ձեռնտու կրնան ըլլալ։

Դպրոցական այս խնդրէն դուրս, առ այժմ տեղական ոևէ ուշագրաւ գործ չկայ։ Այստեղ «ազգային եղանակն» ալ—season—հոկտեմբերի վերջերը կը սկսի։

—

Այդ եղանակին մէջ նաև միւս գործունէութիւնն ալ կը սպասուի. այսինքն թէ՝ հայ ունեւորներէն բռնաբար դրամ պահանջելու գործունէութիւնը պիտի սաստկանայ, և, ինչպէս իրենք՝ հնա-վերակները կը յուսան, «յաջող արդիւնքներ» ձեռք բերուին, շնորհիւ գնդակախաղացութեան։

Բայց պիտի յաջողի՞ն գնդակները ուզածներնուն պէս խաղցնել տալ։ Ձեմ կարծեր։ Անգլիական ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէ. ու, աւելի քան այդ ոստիկանութիւնը, ժողովուրդն ինքն է որ աչքերը չորս բացած է և չուզեր թոյլատրել ոևէ ոճրագործութիւն։ Բայց գիտնալու է, թէ չարագործներն ալ վարպետ են. հացի, ապրուստի, հանգստաւէտ կենցաղավարութեան խնդիր է։ Ամերիկա, Պարիզ, Եգիպտոս, Կիպրոս խումբ մը դատարկապորտներ կան, որոնք պիտի պարտաւորուին «աշխատելու», եթէ ուրիշներուն արիւնահոսութեամբը պաբարտանալու դիւրութիւնը չվայելեն։

Մարտնչումի և ընդդիմադրանքի նախապատրաստութիւնները կը տեսնուին յառաջիկայ ձմրան համար։

—

Ուրիշ նախապատրաստութիւններ ալ տեսնուելու վրայ են, որոնց մասին առ այժմ որոշ տեղեկութիւն մը չեմ կրնար տալ, զի ամեն ինչ խորհուրդ է տակաւին, իրականացման աւելի կամ նուազ հաւանականութեամբ։

Հայաստանի վիճակին համար մտատանջութիւնները օրէ օր կաւելնան։ Ցոյսեր կան, թէ անգլօ-ռուս համաձայնութեան մէջ կարգադրութիւն մըն ալ ի նպաստ Թիւրքահպատակ Հայաստանի համար եղած ըլլայ, նկատողութեան առնելով մանաւանդ մեր երկրին աշխարհագրական դիրքը, որ դէպի Միջերկրական, դէպի Պօլիս, դէպի Պարսկային Ծոցը պողոտաներով ծեփուած է։

Բայց թէ մեր յոյսերը այս անգամ ալ ի դերև ելլե՞ն։ Ահա վախը, սարսափի շարժառիթը։ Մենք անկարող ենք այսօրուան օքս մեր կեանքը մեր կամքով վարել։ Այս անկարողութեան դատապարտուած պիտի մնանք միշտ և յաւէտ։ Ինչո՞ւ։

Այս «ինչո՞ւ»-ն ամենուս մտքին առջև կը ներկայանայ։ Լուծումին համար այլևայլ գաղափարներ յղացուած են, ու կը սպասուի Պարիզէն Մուրադին այստեղ ժամանումին։

Երանի՜ թէ յաջորդական թղթակցութիւններով կարենայի աւելի դրական լուրեր, տեղեկութիւններ հաղորդել, քան թէ՝ խորհուրդներու շուրջը դեգերիլ, քան թէ՝ հաւանական ենթադրութիւններով զբաղիլ։

***

ձիերը եղներով կամ գոմէշներով փոխարինուեն։ Թէև այդ ժամանակ երևանցիք կունենան ոչ թէ ձիաքարշ, այլ եզաքարշ կամ գոմէշաքարշ, բայց ինչ նշանակութիւն ունի անունը, քանի որ արագաշարժութեան տեսակէտից Երևանի այժմեան ձիաքարշը ոչնչով չէ տարբերվում գոմէշաքարշից։ Ի զուր չէ, որ ձիաքարշը զանգահարելով դանդաղութեամբ անցնելու ժամանակ, սրամիտ մարդիկ միմեանց ձայն են տալիս. «Շուտ արէք, աղբը դուրս բերէք, աղբ հաւաքող արաբան գալիս է»։

Քանի որ խօսքս Երևանի ձիաքարշի մասին է, աւելորդ չի լինի այստեղ յիշել մի շատ մաղալու դէպք, որը միմիայն կարող է Երևանի նման եռ ընկած նահապետական քաղաքում տեղի ունենալ։ Մի գեղեցիկ օր նկատեցինք, որ ձիաքարշը կանգ է առել ու չէ աշխատում։ Ամենքն էլ ենթադրեցին, թէ անպատճառ ծառայողները գործադուլ են արել։ Սակայն մի երկու ժամից պարզվեց, որ ոչ մի գործադուլ չը կայ, այլ դա եղել էր արտօնատիրոջ հրամանով, որի մայրը Թիֆլիսում վախճանվել էր, և գորովագութ որդին այնտեղից հեռագրով կարգադրել էր, իբրև սուգի նշան, կանգնեցնել ձիաքարշը… Եւ նա կանգնեց, իսկ նրա վրայի ծառայողները, երևի նոյնպէս արտօնատիրոջ կարգադրութեամբ, խմբով գնացին հանգուցեալի համար հոգեհանգիստ կատարելու։

Նոյն արտօնատիրոջ կարգադրութեամբ՝ ձիաքարշը կանգ առաւ և մի այլ անգամ ու աւելի երկար ժամանակով։ Այս անգամ պ. Միրզոյեանը սաստիկ բարկացել էր իր ծառայողների վրա, որ սրանք մի երեկոյ, աշխատանքից յետոյ, համախմբվել էին միասին, երևի, կազմակերպվելու նպատակով։ Գուցէ նրանք բոլորովին այդպիսի նպատակ չէին ունեցել, չը գիտենք, բայց պ. Միրզոյեանը, որը սաստիկ հակառակ է բոլոր առհասարակ բանւորական կազմակերպութիւններին, մանաւանդ իր ծառայողների կազմակերպվելուն, և որը ծառայողներ վարձելու ժամանակ առաջին պայմանն է դնում, որ նրանք և ոչ մի կուսակցութեան չը պատկանեն, նրանց համախմբման լուրը լսելուն պէս, անմիջապէս կարգադրում է ձիաքարշը կանգնեցնել ու գործից արձակել բոլոր ծառայողներին։ Մինչև նոր ծառայողներ գտնելը 2—3 օր անցաւ, որից յետոյ, ի զարմանս խաղաղ երևանցիների, ձիաքարշը սկսեց սորաժնիկների հսկողութեան տակ երթևեկութիւն անել։

Խնդիրը, ի հարկէ, դրանով չը վերջացաւ. օրվայ հացի կարօտ մնացած արձակված ծառայողները, երկար բանակցութիւններից յետոյ և բարեացակամ մարդկանց միջամտութեան շնորհով, նորից ընդունվեցին իրանց ծառայութեան մէջ… 10% առաջվանից պակաս աշխատավարձով։

Ահա այսպէս է առաջ գնում բանւորական գործը մեր գաւառական քաղաքներում։

Խ.-Ազատ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

Լև Տօլստոյի «Խաւարի իշխանութիւն» պիէսայով սեպտեմբերի 26-ին սկսվեցին Թիֆլիսի արտիստական ընկերութեան մէջ Լ. Եավօրսկու կազմած խմբի ներկայացումները։

Թատրօնը առատ լուսաւորված էր և լիքն էր հանդիսականներով։

Տօլստոյի պիէսը և դերասանական խմբի խաղը կենդանի խօսակցութեան առարկայ էին հասարակութեան համար խաղամիջոցներում։

Բեմի վրա ներկայացված գիւղական տեսարանները հանդէս էին բերված հարազատութեամբ։ Դերակատարների զգեստները յատկապէս բերված էին Եասնայա-Պոլիանա գիւղից, որտեղ կենում է ինքը Տօլստոյը։

Դերասանական խումբը աչքի էր ընկնում իր անսամբլով։ Ամեն միզանսցենում նկատվում էին լուրջ հոգացողութեան հետքեր բնորոշ ներկայացնելու կեանքը և տիպերը՝ հաւատարիմ մնալով գիւղական աշխարհի առանձնայատկութիւններին։

Պիէսի մէջ պարունակված մռայլ տեսարանները առաջ էին բերում ծանր տրամադրութիւն հասարակութեան մէջ և ցոյց տալիս թէ որքան մեծ անհրաժեշտութիւն կայ գործելու ժողովրդական մասսաների մէջ լաւագոյն կեանք ստեղծելու համար։

Մենք չենք բնորոշի իւրաքանչիւր դերակատարի խաղը։ Ոյժը անսամբլի մէջ էր, որ և գոհացուցիչ էր։ Առանձին դերասաններից կարող ենք յիշատակել Իստօմինա (Անիսիայի դերի մէջ), Դօնսկայա (Մատրիօնայի դերի մէջ) դերասանուհիներին, Կոմարով (Ակիմ) և Գալին (Նիկիտա) դերասաններին։ Դերասանական խմբի գործած ընդհանուր տպաւորութիւնը նպաստաւոր էր։

Ներկայացումը սկսվեց ուղիղ ժամի 8-ին և խաղամիջոցները երկար չէին։

Սիրող

II

Արքունական թատրօնում սեպտեմբերի 26-ին ներկայացվեց Վերդիի «Տրավիատա» օպերան։

Վիօլետտայի դերում հանդէս եկաւ դերասանուհի Տուրչանինօվա, որ ունի լաւ մշակված, գեղահնչիւն ձայն։ Առաջին գործողութեան նրա երգեցողութիւնը արժանացաւ բուռն ծափահարութիւնների։ Երգչուհու ձայնը հնչում է ազատ, գեղեցիկ ելևէջներով և բաւականաչափ զգացված։

Ալֆրեդի դերը կատարող Մոխին երգում է աւորժելի, ճաշակով և խաղում է ընդհանրապէս լաւ։ Լաւ էր և Պավլօվսկի՝ Ժերմօնի դերում։

Օպերայից ստացած ընդհանուր տպաւորութիւնը գոհացուցիչ էր շնորհիւ թէ երգիչների կատարման և թէ երաժշտութեան բաւարար լինելուն։

Ի.

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԻ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

I

Գործադուլների ամենուրեք յաճախ կրկնվելը մեզ ստիպում է կանգ առնել մի ուշագրաւ յօդուածի վրա, որ վերջերս երևաց «Рус. Богат.» ամսագրի մէջ (տես օգոստոս, երկր. բաժին, 53—69)։ Յօդուածագիրը աչքի առաջ է ունեցել «Գերմանական պրօֆեսիօնալ միութիւնների համաժողովի» հրատարակած հաշիւները, մի աշխատութիւն, որի անկողմնապահութիւնը, եռանդուն լրիւ ուսումնասիրութիւնը, նրանց արժանահաւատութիւնը կասկած չեն յարուցանում գերմանական գիտնականների և այլ հետազօտողների կողմից։ Ինքը՝ յօդուածագիրը, ի հարկէ սօցիալիստ աշխարհահայեցողութեան տէր, բայց ամենայնի հեռու է կանխակալ կարծիքներով մօտենալու ուսումնասիրած հարցին. sine ira et studio։ Գանք յօդուածի էութեանը, որ վերաբերում է Գերմանիայում տեղի ունեցած գործադուլներին և լօկաուտներին յընթացս 1901—1905 տարիների։

Նախ՝ ակնյայտի է գործադուլների յաճախակի տեղի ունենալը այս հնգամեայ շրջանում, քան առաջ։ Մինչդեռ նախորդ տասը տարիները (1891—1900) տարեկան եղել է 462 գործադուլ, վերջին հնգամեակում (1901—1905) դրանց թիւը հասել է… 1311-ի։ Նոյնպէս վիթխարի կերպով աճում է և դրանց մասնակցող բանւորների քանակութիւնը։ Ի՞նչն է գործադուլների պատճառը։ Առաջին՝ գերմանական արդիւնագործութեան հանրաճանօթ վիթխարի զարգացումը և վերջին տարիների նրա կենդանութիւնը, առանց կրիզիսների ենթարկվելու։ Յայտնի է, որ գործադուլների աջող ելք ընդունելը կախված է ընդհանուր-տնտեսական բարեաջող կօն-իւնկտուրայից։ Նշանակած շրջանում, օրինակ, նրանք յաճախ և բազմամարդ էին 1904 և 1905 թւերին, քան 1901—1903, երբ տեղի ունէր կրիզիսը։

Երկրորդ պատճառն է բանւորական մասսաների ինքնաճանաչութեան, դասական շահերի ըմբռնման աւելի ու աւելի տարածվելը, հետևանք և՛ արդիւնագործութեան առաջխաղացման, և՛ պրօպագանդայի։ Չը նայած բանւորուհիների իրաւունքներից զրկէտ զուրկ լինելը, *) նրանք այժմ աւելի նշանաւոր չափով համերաշխ են գործում իրանց հայրերի, եղբայրների և ամուսինների հետ. 1904 թւին գործադուլների մասնակցող կանանց թիւն էր 5048, իսկ յետագայ տարին—16,226։

Երրորդ պատճառը՝ կենսական մթերքների նկատելի թանգանալն է, մի բան, որ ակամայից բարձրացնում է existenz-minimum-ի (գոյութեան համար ամենանուազ ծախսը՝ բանւորական ընտանիքի նկատմամբ) մակերևոյթը։

Առհասարակ բանւորական իդէան Գերմանիայում մեծ առաջադիմութիւններ է անում։ Բաւական է յիշել, որ այս վերջին տարվայ մէջ սօցիալ-դեմօկրատ կազմակերպութեան անդամների թիւը աւելացաւ 38%, բարձրանալով 380,000-ից մինչև 533,760 հոգու (տես «Մշակ» № 107)։ Բայց անհամեմատ շատ է պրօֆես. բանւորական միութիւնների անդամների թիւը՝ կազմակերպված մեծ մասամբ սօցիալ-դեմօկրատների ազդեցութեան տակ և սօցիալիզմին յարող, ապա քրիստոնէական և հիրշ-դունկերեան արհեստակցական միութիւնների մէջ գտնվողների։

1901—1902 թւականների կրիզիսից յետոյ գերմանական բանւորները աւելի մեծ թափով ձեռնարկեցին պրօֆ. միութիւնների կազմակերպելուն, դրամական միջոցների հաւաքելուն, և այժմս նրանք վայելում են դրա արդիւնքները։ Իսկապէս, գործադուլներին մասնակցող բանւորների թիւ ամենամեծ տոկոսը, երեք-քառորդից մինչև 4/5-ը, ընկնում է ամենալաւ կազմակերպված արհեստակցական միութիւնների վրա՝ շինարարական, մետաղագործական և հիւսնագործական բանւորների։

Լինում են երկու կարգ գործադուլներ՝ յարձակողական և պաշտպանողական. հարկ չը կայ սրանց առանձին բնորոշելը. պարզ է անուններից։ Յարձակողական գործադուլների առիթների ամենամեծ տոկոսը ընկնում է օրավարձը շատացնելու վրա։ Նկատելի է անողոք վիճագրական տեղեկութիւններից, որ կրիզիսի տարիներն յարձակողական գործադուլների եւ մասնակցողների թիւր անհամեմատ քիչ է՝ աջող տարիների նէտ համեմատած։ Օրավարձը բարձրացնելու համար գործադուլները կազմում են բոլոր տեղի ունեցածների կէսը։ Ապա գալիս են գործադուլներ՝ բանւորական ժամը քչացնելու համար, մի երրորդականը բոլոր գործադուլների, և յետոյ՝ առաջին և երկրորդ պահանջների միաժամանակ առաջարկն ու ապա՝ այլ և այլ մասնակի երևոյթներից առաջացածները։

Պաշտպանողական գործադուլները տեղի են ունենում աւելի քիչ թւով։ Եւ այստեղ գլխաւոր մասն ընկնում է օրավարձի հարցին։ Տեղի ունեցած 2950 գործադուլներից 1356-ի նպատակն էր դիմադրել տէրերի ձգտումներին՝ իջեցնել բանւորների ձեռք բերած օրավարձի չափը։ Յետոյ՝ նրանք տեղի են ունեցել անարդար հեռացրած ընկերներին պաշտպանելու համար, ապա բանւորական համախմբումների, միութիւններին մասնակցելու իրաւունքի ոտնձգութիւնների (տէրերի կողմից) և, վերջապէս, տէրերի կողմից օրավարձի և բանւորական ժամի խոստացած պայմանները չը կատարելու պատճառով։

Ի՞նչ են ձեռք բերվում գործադուլներից։ Պիտի ասել, որ վիճակագրական մեթօդը, գէթ Գերմանիայի վերաբերեալ, եւ այն էլ գուցէ արդիւնաբերական բարեյաջող զարգացման շրջանում, տալիս է այլ եզրակացութիւն, քան մինչև այժմս անգամ սօցիալիստների շրջաններում տիրած ընդհանուր կարծիքն է եղել։ Վերջին տարիների պատահած գործադուլների հետևանքն ահա ինչ է. 50—55% անպայման աջող բանւորների համար, քիչ շատ աջող՝ մօտ 20% և անաջող նոյնպէս՝ 20 տոկոս։ Կրիզիսների ժամանակ անպայման աջողների թիւը նկատելի չափով իջնում է…. Հազիւ թէ հարկաւորութիւն լինի պարզաբանել այս երևոյթը. դա կը լինէր metre point sur lesi։

Աւելորդ է ասել, որ աջողութեանը նպաստում է և փաստալից գործադուլների յայտարարումը և պրօֆես. միութիւնների սմբանալը։ Վերջիններիս շնորհիւն է, որ, անգամ անաջող բանւորների համար անցած գործադուլներից յետոյ, տէրերը ստիպված են եղել դիմել միութիւններին՝ սակագին նշանակելու, ընդհանուր պայմանագիր կազմելու համար, բարձրացնելով դրանով միութիւնների հեղինակութիւնը բանւորների աչքում. մի երևոյթ, որ հազիւ թէ մօտ լինի տէրերի սրտին։ Սակայն նկատելի է, որ Գերմանիայում այդ երևոյթը տեղի չէ ունենում խոշոր ինդուստրիայում, օրը ցընցեցնելով «խաղաղ վերանորոգման» կողմնակիցների անկեղծ տենչերը՝ այդ միջոցով վճռելու բանւորական հարցը… Յետագայում մենք կը տեսնենք, որ Անգլիայում էլ, կօմպրօմիսների այդ կլասիքական երկրում, նոյնպէս վտանգ է սպառնում խաղաղ միջամտութիւններին, հակառակ տէրերի առաջվայ քաղաքականութեան (յիշեք միջնորդ դատարանները, բանւորական սեկրէտարիատները և այլն)։

Յայտնի է, թէ որքան ընդհանրացած է մի կարգ տնտեսագէտների համոզմունքը՝ գործադուլների վնասակարութեան ընդհանուր վերաբերմամբ տնտեսական կեանքի տեսակէտից, և այն աւերմունքը, կազմալուծումը, որ նրանք առաջացնում են կեանքում (խնդրեմ ընթերցողս յիշէ, որ մենք եւրոպական երկիրների մասին ենք խօսում)։ Ի՞նչ գնով և ի՞նչ ձեռք բերեց գերմանական բանւորը գործադուլներից։ Եթէ հաշւենք կորցրած բանւորական օրերը ամբողջ բանւորութեան վրա, մարդագլուխ կորցրել են տարվայ ընթացքում բանւորական մի օրվայ մի երրորդական մասը, այսինքն առանց վնասելու տնտեսութեան զարգանալուն։ Իսկ ձեռք բերածը. 61 հազար բանւորների համար օրական աշխատանքի կրճատումը, 112 և կէս հազար բանւորների օրավարձի բարձրացումը, աշխատաւորական ժամից դուրս աշխատանքի գնի աւելացումը՝ 31 և կէս հազար բանւորների համար, և զանազան թեթևութիւններ մօտ 20 հազար բանւորների համար… Ուրեմն ինչումն է գործադուլների վտանգը. դա այն վախն է, որ տածում են տիրող դասակարգերը դէպի բանւորական ինքնաճանաչութեան գաղափարի զարգանալը։

Պ. Զաքարեան

(Կը շարունակվի)

*) Լրագիրները նորերս հաղորդեցին կանանց իրաւունքների օրինագծի մասամբ քննութեան յանձնելը բէյլիստագին։ Մանօթ. Պ. Զ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր-Բայազէտ, սեպտ. 21-ին

Երէկ, սեպտեմբերի 20-ին, հողին յանձնեցինք Նոր-Բայազէտի ականաւոր քահանային, Եղիազար Տէր-Միքայէլեանցին։ Հանգուցեալը մեր քաղաքի ամբողջ հասարակութեան սիրելին էր, մի համեստ, խելացի, քաղցրաբարոյ և բաւական զարգացած անձնաւորութիւն, որը երբէք կանգնած էր իր կոչման բարձրութեան վրա։ Քաղաքի ամբողջ ժողովուրդը մեծապէս ցաւում է նրա մահվան մասին նրա համար, որ նա մի բացառիկ անձաւորութիւն էր մեր հոգևորական դասի մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը այն աստիճան հանդիսաւոր էր, որ ամենաառաջինը կարելի է համարել մեզանում։ Կային դրված երկու մետաղեայ պսակներ։ Արշակ Սիմոնեան դամբանական խօսեց՝ գրուատելով հանգուցեալի արժանաւորութիւնները։

Հանգուցեալ Եղիազար քահանայ Տէր-Միքայէլեանցը իր երիտասարդական կեանքը անց է կացրել ուսուցչութեամբ. իբրև Ներսիսեան դպրանոցում ուսանող՝ նա 70-ական թւականներին 6 տարի ուսուցչութիւն է արել քաղաքիս ծխական ուսումնարանում, ապա եղել է կրօնուսոյց ռուսաց քաղաքային ուսումնարանում ամբողջ 21 տարի և միևնոյն ժամանակ վարել է երկար տարիներ գործակալի պաշտօնը մեզանում. միրվել յարգվել է նոյնիսկ էջմիածնից։

Չը մոռանանք յիշել, որ հանգուցեալը իր ուսուցչութեան նախկին ժամանակաշրջանում (70-ական թւականներին) իր այս և այն պարապմունքներից դուրս չէր յանձնեց ձեռք զարկել նաև թատրոնական գործին, մի ժամանակ, երբ նոյնիսկ մեծ քաղաքներում շատերը չէին համաձայնում բեմ դուրս գալ և թատրօնախաղը ժողովրդի մէջ «օյինբազութիւն» էր համարվում,—հենց այդ ժամանակներում մեր գաւառական խուլ քաղաքում հանգուցեալ տէր-Եղիազարը սկիզբն է դնում ժողովրդի այդ անհրաժեշտ պահանջին, որը այս րոպէիս մի փայլուն հիմնարկութիւն է մեզանում։

Նրա որդիքը՝ պ. Հայկարամ (քաղաքային ուսումնարանի ուսուցիչ) և Տիգրան Տէր-Միքայէլեանցները հանգուցեալ հօր յիշատակին նուէրներ արին՝ հայոց ուսումնարանին 50 ր., աղքատախնամ ընկերութեանը՝ 25 ր. և գրադարանին՝ 25 ր., իսկ թաղման միջոցին մեծածախս հաց տուին յուղարկաւորողներին։

Որսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցօվ-Դաշկօվը սեպտեմբերի 26-ի երեկոյեան մեկնեց Գանձակի նահանգը որսի։

◆ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի տեսուչը մահմեդական դպրոցները կարգաւորելու նպատակով կազմվելիք համագումարին մասնակցելու համար Պետերբուրգ է ուղարկել Երևանի նահանգի ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչ Սմիրնօվին։

◆ Սեպտ. 30-ին նահանգապետի պաշտօնակատարի նախագահութեամբ կը կայանայ մի խորհրդակցութիւն այն մասին, թէ ինչպէս պէտք է կազմակերպել Թիֆլիսի արդիւնաբերական հաստատութիւնների բանւորների բժշկական օգնութիւնը։

◆ Անցեալ շաբթում ձայնաւոր Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի նախագահութեամբ կայացաւ այն մասնաժողովի նիստը, որ պէտք է կարգաւորէ արհեստանոցների բանւորների նօրմալ հանգիստը։ Մասնաժողովի խորհրդակցութեանը մասնակցում էին նաև բանւորների ներկայացուցիչները։ Նախ քան պարտադիր կանոնների նախագիծը մանրամասն կերպով քննելը, մասնաժողովը հարկաւոր համարեց որոշել այն ընդհանուր որոշումները, որոնք պիտի յիշեալ կանոնների հիմքը ծառայեն։ Մասնաժողովը ընդունեց հետևեալ որոշումները. 1) բոլոր արհեստանոցներում ցանկալի և առանձին արհեստաւորների վերաբերութեամբ հնարաւոր համարել ութ ժամվայ բանւորական օրը, 2) անհրաժեշտ համարել մէկ ընդմիջում սահմանել օրական աշխատանքի մէջ մէկ ժամով, երկրորդ ընդմիջումի վերաբերութեամբ թողնել առ այժմ. ընդմիջումի ժամանակամիջոցը չէ մտնում որոշած ութ ժամվայ օրի մէջ և 3) իւրաքանչիւր արհեստի համար աշխատանքի սկզբի և վերջանալու ժամանակը միակերպ որոշելու, տօն օրերը ճշտութեամբ որոշելու, երբ չէ թոյլատրվում աշխատել,—հարցերը առ այժմս առկախ թողնել։ Մասնաժողովը միւս օրվայ նիստը ամբողջովին նուիրեց ներկայումս արհեստանոցներում գոյութիւն ունեցող աշխատանքի պայմանների և այն փոփոխութիւնների լուսաբանութեանը, որոնց ցանկալի է մտցնել այդ պայմանների մէջ։ Հետևեալ նիստը նշանակված է հոկտեմբերի 4-ին տէրերի և բանւորների մասնակցութեամբ։

◆ Քաղաքային ինքնավարութեան և Միքայէլեան հիւանդանոցի վարչութեան միջև համաձայնութիւն է կայացել, որի համաձայն յիշեալ հիւանդանոցի վարչութիւնը պարտաւորվում է 2—3 շաբթվայ ընթացքում, մինչև որ քաղաքը կաւարտի շարժական խօլերայի բարակի շինութիւնը, խօլերայով հիւանդներ ընդունել, բայց այն պայմանով, որ քաղաքը իսկոյն և եթ բանայ կանանց նախկին հիւանդանոցի շինութիւնը՝ ծաղիկով հիւանդացածներին ընդունելու համար։

◆ Թիֆլիսում կազմակերպվում է Զաքարեանի, Պալէնօվի և Պիալէի պղինձ հալող գավօդների բանւորների արհեստակցական միութիւն։ Միութեան կանօնադրութիւնը արդէն մշակված է և սահմանված կարգով ներկայացված է ի հաստատութիւն։

◆ Ռուսաց սինօդը հինաւուրց Մցխէթի վանքը վերականգնելու համար յատկացրել է 31,000 ր.։

◆ Սեպտեմբերի 25-ին, երեկոյեան դէմ, Օսուէնի գեղատան ծառայողները թողնում են աշխատանքները և հեռանում։ Օսուէնը վարձում է ուրիշ բանւորներ։ Սեպտ. 26-ին, երեկոյեան ժամը 6½-ին, դեղատունն են մտնում երեք երիտասարդներ և Օսուէնից բացատրութիւն են պահանջում բանւորներին արձակելու առիթով։ Դեղատան մէջ պահ մտած ոստիկանները կամենում են ձերբակալել մտնողներին, բայց նրանք դիմում են փախուստի. ոստիկաններից մէկը կրակում է նրանց ետևից և վիրաւորում է մէկին մէջքից, որից յետոյ միւս երկու փախչողներից մէկին աջողվում է բռնել, իսկ երրորդը անյայտանում է։ Ձերբակալվածների անուններն են Մեշօֆ Նիկիտովսկի (?) և Ալեքսանդր Ռատոխին. վիրաւորվածը եղել է Նիկիտովսկին(?), որին և ուղարկում են Միքայէլեան հիւանդանոց։

◆ Սեպտեմբերի 26-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, Դրեոպտենեան փողոցի մի պահակ գինւոր Արմեանեանի բաղնիքում ձերբակալել է Զաքար Զափարիձէին, որը, մտնելով զանազան խանութներ, բաժանելիս է եղել Պետական Դումայի ընտրողական թերթիկներ։ Ձերբակալելուց յետոյ յիշեալ Զափարիձէի մօտ գտել են սօց.-դեմօկրատական կուսակցութեան 89 թերթիկներ, որոնցով պատուիրակներ են առաջարկվում Գագուան, Կօնդախչեվը և Ռամիշվիլին։

◆ Մօտ օրերս Թիֆլիսում լոյս կը տեսնէ նոր շաբաթաթերթ «Огни» անունով։ Թերթը, որ հրատարակելու են տեղական երիտասարդ գրականագէտները, ունենալու է գրական-գեղարուեստական ուղղութիւն։

◆ Ինչպէս հաղորդում են «Зак.»-ին Վլադիկավկազից, մօտ օրերս այնտեղ սպասվում է Կովկասի ուսումնարանական շրջանի տեսուչ Ն. Ռուդօլֆը, որը, նայելով կրթական հաստատութիւնները, մտադիր է նոյն նպատակով գնալ Պեատիգօրսկ, Նովօրոսիյսկ և Ստաւրօպօլ։ Թիֆլիսում նա սպասվում է գալիք ամսվայ վերջերին, իսկ նոյեմբերի սկիզբներին նա մտադիր է գնալ քննելու Քութայիսի նահանգի և Բաթումի շրջանի դպրոցները։ Նրա բացակայութեան ժամանակ նրա պաշտօնը կը վարէ Լ. Լոպատինսկին։

◆ Արմաւիրում սեպտ. 22-ի գիշերը ոստիկանութիւնը ձերբակալել է մօտ 200 հոգու, որոնց թւում նաև մի քանի հասարակական գործիչների։ Ձերբակալվածների մեծամասնութիւնը այսպէս կոչված «էքսպրօպրիատօրներից» են, որոնք գործելիս են եղել անիշխանականների անունից և կարողացել են ահագին գումարներ դիզել։ Գլխաւորի մօտ գտնվել է 19000 րուբլի։

◆ Օզուրգէթից «Зак.» լրագրին գրում են. «Սեպտ. 18-ին քահանայ Յովսէփ Ինգորովկան թռչեց իրան ու իր անկողինը նաւթով և այրվեց։ Երբ կինը վազում է նրա մօտ և աղաղակում է, քահանան ամբողջովին կրակի մէջ պատասխանում է. «Ապրել չարժէ բոլորովին»։ Հանգուցեալը զբաղված էր հոգեկան հիւանդներ բժշկելով, և կարծում են, որ ինքն էլ վարակվեց նրանցից»։

◆ Բագւում Շիբայևի գործարանի արհեստաւորներն ու բանւորները դիմել են քաղաքապետին և խնդրել թոյլ տալ իրանց, բանւոր Մասլօվի պատասխանատուութեամբ, ամսական 4 անգամ ժողով գումարելու իրանց տնտեսական կարիքների մասին հոգալու։ («Бак. Эхо»)

◆ Սեպտեմբերի 19-ին Բագւում, Մարիինսկայա և Գիմնազիչեսկայա փողոցների անկիւնում, ատրճանակներով զինված 4 անյայտ թուրքեր յարձակվում են Մարիինսկի կանանց գիմնազիայի 4-րդ դասարանի երկու աշակերտուհիների վրա։ Աշակերտուհիները աղմուկ են բարձրացնում, և ականատես հասարակութեան միջամտութիւնից վախեցած չարագործները թողնում են սարսափահար եղած աղջիկներին ու փախչում։ Ներկայումս այդ առիթով խիստ քննութիւն է կատարվում յանցաւորներին գտնելու համար։ Դէպքի մասին հաղորդված է տեղական իշխանութեանը և Բագւի 3-րդ մասի քննիչին։ («Б. Э.»)

◆ Սեպտեմբերի 23-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, եղբ. Միրզոյեանների նաւթահանքերի կառավարիչ ինժեներ Բօրիսօվը կայարան է գնում և դատարկ կառքը յետ ուղարկում տուն։ Կառքը երբ հասնում է Միրզոյեանների 50-րդ նաւթահանքին, դարան մտած անյայտ մարդիկ սկսում են գնդակներ պարպել կառքի վրա, որի ժամանակ սպանվում է ձիաներից մէկը։ Ինչպէս ասում են, չարագործները կարծել են, որ կառքի մէջ նստած է Բօրիսօվը, և մահափորձը նրա դէմ է եղել ուղղված։ Կարճ ժամանակի ընթացքում այդ արդէն երկրորդ յարձակումն է Բօրիսօվի վրա։ («Б. Эхо»)

◆ Բագւի նահանգում զինւորակոչութեան համար նշանակված է հետևեալ ժամանակամիջոցը. Շամախում առաջին մասի զինւորակոչը տեղի կունենայ հոկտեմբերի 29-ին, 2-րդ գաւառամասինը՝ նոյեմբերի 2-ին դարձեալ Շամախում, 3-րդ գաւառամասինը՝ Գեօկչայում հոկտեմբերի 15-ին, Ղուբայի մասինը՝ Ղուբայում հոկտեմբերի 15-ին, Ջավադի մասինը՝ Սալիանում հոկտեմբերի 22-ին, Լենքօրանի մասինը՝ Լենքօրանում հոկտեմբերի 28-ին, Բագւի մասինը՝ Բագու քաղաքի մէջ նոյեմբերի 5-ին։ («Б. Г. В.»)

◆ Գերմանական հիւպատոս Թիֆլիսում նշանակված է պ. Ֆէլդհէյմ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Վերջին ժամանակներս Սամարայի նահանգի Բուգուլմինսկայա գաւառի մի քանի գիւղերում ուղղափառներից ոմանք մահմեդականութիւն են ընդունել։

Այդպիսիներից երկուսը այժմ քրէական պատժի են ենթարկվում իրանց փոքրահասակ զաւակներին, որոնք ուղղափառ կրօնի մէջ են ծնված, մահմեդական ծէսով ու գերեզմանատան մէջ թաղելու համար։

(«Рѣчь»)

◆ 1908 թւի պետական նախահաշիւը վերջանալու է հոկտեմբեր ամսի սկզբում և հոկտեմբերին էլ պէտք է քննվի մինիստրների խորհրդի մէջ, որից յետոյ կը ներկայացվի Պետական Դումային իր բացման օրը։ Մատակարարութեան կարիքների համար արտակարգ գումար յատկացնելու առաջարկը կը ներկայացվի Դումային նիստերը սկսվելուց մի ամիս յետոյ, որովհետև կարօտութեան չափը կորոշվի առաջիկայ նոյեմբերին միայն։

(«Стов. Ут.»)

◆ Մայրաքաղաքի լրագրները հաղորդել էին, որ ուղղափառ կրօնական ժողովը, որ նշանակված էր [illegible] 15-ին, յետաձգվում է մինչև 1908 թւի մայիս ամիսը: Պատճառը այն է, որ 23 [illegible] եպիսկոպոսներից հրաժարվել են [illegible] («С.-У.»)

◆ «Стол. Ут.» լրագրի թղթակիցը [illegible] 11 առանձնատուն, 200 երկրագործ և 3 հազար [illegible] 3,000 մարդ [illegible]

◆ Մահմեդական վարչութիւնը [illegible] 1908 [illegible] («Ут. Р.»)

◆ Մեր ժամանակներս Պետերբուրգում [illegible] «Еврейскій Журналъ» [illegible]

◆ «Сегодня» լրագիրը [illegible] «Прав. Вѣст.» թերթը [illegible] «Россія» և «Освѣд. Бюро» [illegible]

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

Հայ հասարակութեան դատարանին. Յ. Ս. Քուշնարեան, 1907 թ. Նոր-Նախիջևան:

Այս փոքրիկ գրքոյկի մէջ ամփոփված են մի շարք լրագրական յօդուածներ, արտատպված «Մշակ» և «Հովիւ» պարբերական թերթերից, որոնք նուիրված էին Կիշինևի հայոց վիճակային կօնսիստորիայի և Սիմֆերոպօլի նախկին երեցփոխ Յ. Քուշնարեանի միջև անցեալ տարի ծագած բանակռւին: Կռուածաղիկն էր Ղրիմի եկեղեցապատկան հողերի վերջին աճուրդը, որից յետոյ այդ լայնատարած կալուածը անցաւ ոմն Սապակ անունով կարայիմի ձեռքը 10,000 րուբլի տարեկան կապալագնով: Տեղական հայերից ոմանք առաջարկում էին աճրդախօսութեան համար Սիմֆերոպօլ եկած Բէնիկ վարդապետին 8000 րուբլի այն պայմանով, որ այդ հողերը նրանց տրվէին հայ գաղթական հողագործներով բնակեցնելու և օգուտը տեղական հայոց դպրոցին յատկացնելու համար. սակայն կօնսիստօրիան ընդհատելով աճուրդը Սիմֆերոպօլում՝ բարւոք է համարում ուրիշին տալ վանքապատկան կալուածը, ժխտելով միանգամայն տեղական հայերի առաջարկած ծրագրի կարևորութիւնը:

Այս գործում Կիշինևի վիճակային ատեանը բնաւ չէ կարող արդարանալ շահադիտական նպատակներով, քանի որ նրան առաջարկված էր ազգային-հասարակական տեսակէտից աւելի լուրջ և նոյնքան շահաւէտ ծրագիր. դա էր գլխաւորապէս պատճառը, որ Կիշինևի հայ կղերի վարմունքը տեղական հայերի տրտունջը բարձրացրեց և բազմաթիւ բողոքների առատ նիւթ տուեց: Մեծն Պետրոսը և Կատարինէն Հարաւ-Արևելեան Ռուսիայի և ամայի տեղերը բնակեցնելու և կենդանացնելու համար հեռաւոր տեղերից հրաւիրում էին հայերին, տալով նրանց առատօրէն զանազան մենաշնորհումներ, հողեր, կալուածներ, ագարակներ և պետական արտօնութիւններ. այդպէս էր պահանջում վարվել երկրի պետական շահը, և այդ քանքարաւոր թագակիրների խորամիտ քաղաքականութեան հեռանկարը շատ հասկանալի էր և պարզ. բայց անհասկանալի է մեզ համար Կիշինևի հայ եկեղեցականների քաղաքականութիւնը մի խնդրում, որ այնպէս մօտ պիտի լինէր նրանց մտքին և սրտին... Միթէ կարօտ է պարզաբանութեան այն ճշմարտութիւնը, որ մեր հեռաւոր հայկական գաղութները խսպառ կօտարանան հայութիւնից, եթէ պարբերաբար նրանց մէջ չը մտցվեն հայ աշխատաւոր տարրի նորանոր հոսանքներ: Ղրիմը և Բեսարաբիան հայոց պատմական գաղթականութեան մի բեկորն է, որ մեր կղերի համար սակաւ բացառութեամբ եղել է միշտ աչքից հեռացած և մտքից մոռացած մի աշխարհ. չեն մոռացվում միայն այդ երկրի միլիօնագին անշարժ կալուածները, որոնց մեծագումար արդիւնքից սակայն ոչ մի բաժին չէ ընկնում տեղական հայ համայնքի մտաւորկրթական պէտքերի համար: Ծայրայեղ անարդարութիւն:

Ես գիտեմ Ղրիմի եկեղեցապատկան հողերը. այդ կալուածը՝ տարածութեամբ 2700 դեսեատին՝ գտնվում է Արմեանսկ հայաբնակ քաղաքի մօտ. որչափ պիտի մխիթարվէր աստանդական կեանքից բեզարած դժբաղդ հայ գաղթականը, եթէ նրա պէս մի քանի աշխատաւոր ընտանիքներ մշտապէս հաստատվելով այդ անապատ հողի վրա, այնտեղ գտնէին իրանց երկրորդ հայրենիքը:

Ողձալի ծրագիր, որ այնչափ մօտ էր իրագործման... Միթէ կարօտ է բացատրութեան այն աւանդական սկզբունքը, որ մեր եկեղեցապատկան կալուածների կառավարութեան մէջ պէտք է ճանաչվի ժողովրդի տիրական մասնակցութեան իրաւունքը. սակայն այդ սկզբունքից հայ հոգևոր վարչութիւնը շատ անգամ շեղվել է, իսկ ժողովուրդը տարիների ընթացքում լռելեայն ընդունել է կղերի ստեղծած բիւրօկրատիական ձևերը և արատները իբրև եկեղեցական կանոններով սրբագործված վարչական սիստեմ:

Ի դէպ է այստեղ յիշել, իբրև նշանաւոր և հետևելու արժանի երևոյթ, որ Վրաստանի թեմի հայոց հոգևոր վարչութիւնը յանձնեց այս տարի Ախալքալաքի գաւառի եկեղեցապատկան լայնածաւալ հողերի կառավարութիւնը և շահագործումը իրան ժողովրդին՝ յանձին Ախալցխայի ս. Փրկիչ եկեղեցու ծխական հոգաբարձութեան. մինչև վերջին ժամանակ այդ կալուածը կապալով էր տալիս Թիֆլիսի վիճակային ատեանը, ստանալով մինչև 18,000 րուբլի տարեկան կապալադրամ: Այդպէս է տրամադրում վարվել և օրէնքը (1225, 1227, 1229, 1232 յօդ. XI հատ. I մ. պետ. օր. հրատ. 1896 թ.), այդ ոգով են ներշնչված և բարձրագոյն հրատարակված կանօնները համայնքի մասնակցութեան մասին եկեղեցապատկան կալուածների կառավարութեան մէջ (Собраніе узаконеній и распоряженій прав., № 138, 1905 г.) և վերջապէս այդ ուղղութեամբ է մշակվում օրինագիծ նաև յունադաւան (պետական) եկեղեցու ծխական համայնքի իրաւասութեան նկատմամբ:

Պ. Քուշնարեանի հրատարակած գրքոյկի մէջ կայ նաև մի կարևոր առաջարկութիւն Կիշինևի կօնսիստօրիայի մասին, այն է՝ այդ հաստատութեան Նոր-Նախիջևան տեղափոխելու խնդիրը: Հայոց վիճակային ատեանի գոյութիւնը Կիշինևում մի կատարեալ անախրօնիզմ է, որի դէմ շատ անգամ բողոքել են տեղական հայերը: Այդ թեմը անուանվում է և օրէնքում Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիայի թեմ (յօդ. 1162, XI հատ, I մ.), ուստի առաջնորդանիստ քաղաքը պիտի ամենայն իրաւամբ Նոր-Նախիջևանը լինէր և ոչ Կիշինևը, ուր թեմ. վարչութիւնը կտրված լինելով ժողովրդից, ոչ մի շփում չունի հայ տարրի հետ: Զր գիտեմ, գուցէ ոմանց համար սիրելի է այդ կղզիացած դրութիւնը, գուցէ ինձ ասեն՝ es ist mir hier gemuthlich, բայց հասարակական և ազգային շահերի տեսակէտից այդ երևոյթը անընական պիտի նկատվի:

Տեղափոխութեան խնդիրը պիտի կատարվի օրէնսդրական կարգով, քանի՞ որ դա կապված է օրէնքի վերոյիշեալ յօդուածի փոփոխութեան հետ, բայց դրա համար հարկաւոր է, որ հոգևոր իշխանութիւնը ինքը դիմէ կառավարութեան:

Նոր-Նախիջևանն ունի պատմական ս. Խաչ վանքը, որի հովանու տակ ամփոփված են մեր անզուգական Գամառ-Քաթիպան, Միքայէլ Նալբանդեան, Ալամդարեան:

Նոր-Նախիջևանն ունի օրինակելի հայոց թեմական դպրոց, իգական և արական ուսումնարաններ համալսարանաւարտ ուսուցիչներով և բազմաթիւ աշակերտներով. նա կարող է պարծենալ նաև մի շարք հիմնարկութիւններով (բարեգործական, աստուածահաճոյ, գրական-թատերական և այլն), որոնք ցոյց են տալիս հասարակութեան մտաւոր հասունութեան և զարգացման աստիճանը. վերջապէս այդ քաղաքը, որ այնքան առաջ է գնացել արտաքին բարեզարդութեամբ հայ ազգաբնակութեան կուլտուրական աշխոյժի շնորհիւ, ունի ինտելլիգենտ շրջաններ, որոնց հսկողութեան տակ Բեսարաբիայի և Ղրիմի միլիօնագին կալուածների գործերը կարող էին այլ ուղղութիւն ստանալ և ներկայ թմրած և անկօտրօլ վիճակից ազատվել: Ինչո՞ւ է լռում Նոր-Նախիջևանը:

Յ. Սպենդիար

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ներքին

26 սեպտեմբերի

ՍԱՄԱՐԱ: Խօլերայի սկզբից մինչև օրս հիւանդացել են 5050 մարդ, որից մեռել են 250-ը:

ՍԷՄԻՊԱԼԱՏԻՆՍԿ: Բացվեց ռուս-չինական բանկ:

27 սեպտեմբերի

ԱՏԿԱՐՍԿ: Կօզլօվ-Սարատօվսկի գծի 307 վերստի վրա երեկոյեան դէմ հրացաններով և ատրճանակներով զինված 30 հոգի պետրդաների միջոցով կանգնեցրին ապրանքատար գնացքը, բացին վագոններից երեքը, գողացան 7 արկղ կրկնակօշիկներ, 4 արկղ մանուֆակտուրային ապրանք, ժամացոյցների մի արկղ և մի արկղ դեղատնային գործիքներով:

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ: Պօստային բաժանմունքի վրա յարձակվելու ժամանակ ներսում գտնվում էին պօստատարը և հինգ պահակներ: Կողոպտիչները, կտրելով հեռախօսի և հեռագրի թելերը, նետեցին երկու ռումբ և, պայթեցնելով փողի արկղը, յափշտակեցին 60,000 րուբլի: Հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվեց պահակներից մէկը, վիրաւորվեցին կայարանի ծառայողը և պօստատարը:

ԿԻՇԻՆԵՎ: Ջինաթափ անելով վերակացուներին, բանտից փախան 10 բանտարկեալներ:

Արտաքին

26 սեպտեմբերի

ՐԱԲԱՏ: Ֆրանսիական դեսպան Րէնիօն ծովապետ Ֆիլիբերի և գեներալ Լիօտէի ուղեկցութեամբ երէկ ընդունվեց սուլթանից ունկնդրութեան պալատում: Րէնիօն սուլթանին յանձնեց հաւատարմագրերը և կարդաց պատրաստած ճառը, որի մէջ ասված է, որ Ֆրանսիան բախտաւոր է սուլթանին արտայայտել բարեկամական զգացմունքներ: Րէնիօն համոզված է, որ սուլթանը կը վերահաստատէ կարգ ու կանօնը և հանգստութիւնը և կապահովէ առևտուրը: Ֆրանսիան անկեղծօրէն ցանկանում է մեծ-շէրիֆեան կայսրութեան բախտաւորութիւնը:

Սուլթանը պատասխան ճառով խոստացաւ օգնել և աւելացրեց, որ մտադիր է վերականգնել երկրի կարգ ու կանօնը և գործադրել Ալժէզիրասի արձանագրութեան բարենորոգումները. նա համոզված է, որ Ֆրանսիան կը դիւրացնէ այդ նպատակի իրականացումը. շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսիական կառավարութեան և ներկայ եղողներին:

Րէնիօն սուլթանին յանձնեց պատուաւոր լէգէօնի մեծ խաչը:

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ: Երէկ, երեկոյեան ժամը 8-ին, երկու կաբինէտների անդամները և մինիստր-նախագահները ստորագրեցին աւստրո-ունգարական համաձայնութիւնը: Աւստրիական մինիստրները և Բեկերլէն մեկնեցին Վիէննա:

ԼԻՍԱԲՕՆ: Հարաւային Անգօլում պորտուգալական զօրքերի տարած յաղթութեան առիթով երկրի զանազան տեղերում տեղի ունեցան ուրախալի ցոյցեր:

27 սեպտեմբերի

ՊԷԿԻՆ: Չարկէնտից ստացված այն լուրը, թէ չինական իշխանութիւնները մտադիր են տուրք նշանակել ռուսահպատակների ձեռքով ներմուծվող ապրանքների և անասունների վրա, սխալ է. այդպիսի տուրքեր նշանակված են միայն այն ապրանքների համար, որ ներմուծում են չինահպատակները:

ՊԱՐԻԶ: Պարբերական գործադուլները ստիպեցին 200 արհեստանոցներին լօկաուտ կազմել:

ՏՕԿԻՕ ԵՒ ՊԷԿԻՆ: Խօլերան տարածվում է ընդարձակ չափերով: Քաղաքապետի հրամանով միջոցներ են ձեռք առնված:

ԲԷԼԳՐԱԴ: Պաշտօնապէս հրատարակված են սերբ-բէլգիական և սերբ-շվէդական պայմանագրերը:

ԼԱԼԼԱՄԱՐՆԻԱ (Ալժիր): Ֆրանսիական զօրախումբը, որ ուղարկված էր Ուջդա՝ դաշնակից տեղերից մի քանիսին աջակցութիւն ցոյց տալու համար, Ուջդայից 12 կիլօմետր հեռաւորութեան վրա ենթարկվեց բենիխասէն ցեղի յարձակմանը: 2 հոգի սպանվեցին: Բենիխասէնների կորուստը ահագին է:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԲԺՇԿՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս), միզատեղ. հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան:

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:

Կ. Ի. ԳՋԷԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համաճարակի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նախասարդեան

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆԻ ՇԷՆՔՈՒՄ կիրակի, սեպտեմբերի 30-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, կը կայանայ Հայ Դրամատիքական ընկերութեան՝

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Զբաղմունքի առարկաներն են՝

1) Ընկերութեան նոր անդամների ընտրութիւնը:
2) Վարչութեան զեկուցումը ամառվայ գործունէութեան մասին:
3) Վարչութեան մի անդամի, երկու փոխանդամի և վերստուգող յանձնաժողովի երեք անդամների ընտրութիւնները:
4) Զեկուցում թատրօնի 50-ամեայ յօբելեանի մասին:
5) Կանօնադրութեան փոփոխութեան նախագիծը:
6) Ընթացիկ հարցեր:

Ծանօթ.—Ընկերութեան § 15-ի հիման վրա ներկայ ժողովը կայացած կը համարվի որքան որ անդամներ ներկայ գտնվեն:

Դրամ. ընկերութեան անդամները (տարեկան վճարը 5 րուբլի) իրաւունք ունեն սեզօնի ընթացքում օգտվելու ընկերութեան ներկայացումներից ձրիաբար վեց րուբլու: Իւրաքանչիւր անդամ ստանում է աբօնեմենտ 6 ր. և տոմսակներ գնելիս կէսը վճարում մի աբօնեմենտի կտրօններից, մնացած կէսը կանխիկ: (ու. կ.) 1—2

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան

Վարչութիւնը սրանով յայտարարում է, որ ընկերութեան կառուցած Խուդադեանի քարվանսարան նոր խանութներով ու նկուղներով, որոնք գտնվում են Ակիմօվսկի, Ուզօլնի և Ռուժէյնի փողոցներում, պատրաստ են և տրվում են կապալով: Գլխաւոր մուտքը Հայոց Բազարից: Ցանկացողները պէտք է յայտնեն այդ մասին մինչև հոկտեմբերի 4-ը: Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ ընկերութեան գրասենեակում՝ Երևան-Երանդսկի հրապարակ, № 7, առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև ցերեկվայ ժամը 2-ը:

(ու. շ. կ.) 1—3

Տ. Մ. ՓԻԼՕՑԵԱՆԻ

ԱՐԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ

կարդալ, գրել և խօսել սովորեցնում են 8 ամսում տեսական և գործնական զբաղմունքների միջոցով. ամսական 5 ր.: Ընդունելութիւնն ամեն օր 10—12 և 4—7 ժ.: Միքայէլեան պրոսպ., տուն № 24/4

Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութ. կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՑԵԱՆ

9—10

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

ՅՈՎՀ. ՁԱՔ. ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

(Կառավարչական ուսումնարանների իրաւունքներով)

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Երկու սեռի անձերի համար, կուրսը 50 րուբլի: Կուկիա I Թումանօվսկի փողոց սեփական տ. № 13. 3—4

Ա Զ Դ

Զրկինեանց սուրբ Կարապետ եկեղեցու ծխական դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտարարում է, որ հոկտեմբերի 1-ից սկսվում է ուսումը, իսկ նախօրեակին, այն է՝ կիրակի սեպտեմբերի 30-ին, լինելու է բացման հանդէսը ս. պատարագից յետոյ:

(ու. շ.) 1—2

Հայերէն դասագրքեր

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑԵԱՆԻ

Լոյս տեսաւ ,,ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ,, ամբողջովին: Փոփոխած և հարստացրած. գինը 50 կոպէկ

1. Գրպանի ուղղագրութիւն 5 կ.
2. Պատկերազարդ այբբենարան 10 կ.
3. Հայոց լեզու ա. տարի 20 կ.
4. Դպրոցական ընթերցանութիւն բ. տիպ. 25 կ.
5. Պատմական ընթերցանութիւն 75 կ.
6. Հայ հեղինակներ բ. տիպ. 1 ր. —

Գումարով առնողներին 20% զեղչ: Դիմել գրավաճառներին, կամ հեղինակին՝ Тифлисъ, Коммерческое училище, Ванціану.

(կ. չ. ու.) 1—10

Մի ծեր կին ունի մի 45 տարեկան հիւանդ տղայ. շատ նեղ դրութեան մէջ է և խնդրում է բարերարներին օգնել իրան: Հասցէն՝ Песковская ул., д. Грехничева № 20. (չ. ու.) 2—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների. ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12—1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ից մինչև 8-ը: Կուկիա, Սեմեօնօվսկի փողոց, № 16:

(ու. կ.ե.) 10—30

Լոյս տեսաւ

Ս. ԴԷՄՈՒՐԵԱՆԻ

,,ՔՆԱՐ‘‘

երգարանը (եւրոպական նոտաներով): «ՔՆԱՐ»-ը բաղկացած է 106 եր., մեծ մասը ժողովրդական երգերից. գինն է 1 ր.: Դիմել՝ Баку, Армянская школа, Гимназическая ул., Степану Демурянцу.

(օ. մ.) 2—30

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Վերադարձաւ Կովկասի հանքային ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ:

Միքայէլեան փողոց, № 27:

(ե. հ. շ. կ.) 4—50

ԲԺԻՇԿ

Ս. Մ. ՄՕՆԻՆ

Մասնագէտ՝ սիֆիլիս, վեներական, միզանցքային և կաշու հիւանդութիւնների: Միզանցքի բորբոքում և ցիստօսկօպիա: Յատուկ անալիզներ: Ընդունելութիւնը առաւ. 8—10 ժ. և երեկ. 5—8 ժ., կանանց և երեխայոց 4—5 ժամը ցերեկվայ. Միքայէլեան փող., № 24, տուն Քարթվելօվի, մուտքը Սեմեօնօվսկի փողոցից, 4.

(ե. հ. կ.) 3—3

ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ

ՁՐԻ 60 ՕՐ

Եթէ այդ ժամանակամիջոցում գրամմօֆօնը կերևայ վատ, ֆիրման փողը վերադարձնում է: Պահանջեցէք և կը համոզվէք: Ընդամենը 28 ր. 50 կ.: Ուղարկում ենք գեղեցիկ և դիմացկուն գրամմօֆօն «Տօնարմ», հռչակաւոր «Կօնցերտ» մարկայի նորագոյն կօնստրուկցիայի, իր առանցքի շուրջը պտտող ձայնատարով: Այդ գրամմօֆօնի հետ ուղարկում ենք 6 հատ մեծ 25½ սանտիմ ունեցող երկերեսանի պլաստինկաներ և 60 կօնցերտային ասեղներ: Նուագելու ժամանակ ձայնատարը կարելի է շարժել դէպի զանազան կողմեր՝ չազդելով ձայնատուութեան վրա: Գրամմօֆօններ հռչակաւոր «Պիֆ-Պաֆ» մարկայի կօնցերտային մեմբրանով. գինը 15 րուբլի: Ձրիապէս ուղարկվում են 4 պլաստինկաներ և 400 կօնցերտային ասեղներ: Ահագին քանակութեամբ երկերեսանի պլաստինկաներ 1 ր. և 2 ր.: Պատուէրները կատարվում են բարեխղճօրէն և անմիջապէս, վերադիր վճարով, ստանալով ապսպրած (заказное) նամակով 1 րուբլի գրաւական: Խնդրում եմ հասցէագրել՝ Т-во „Индѣецъ“, Варшава, 1-ая почт. к-ра, ящикъ № 30.

Ուրիշ ֆիրմայի կողմից յայտարարված գրամմօֆօնները մեր ֆիրման ուղարկում է 15% էժան:

Պատուէր ուղարկելու ժամանակ խնդրում ենք ներփակել 1 րուբլի գրաւական և լրագրից կտրված յայտարարութիւնը: Թղթակցութիւնը ռուսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով: (ե. ու.) 3—5

Մի ինտելլիգենտ ընտանիք

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է

ՆԱԽԼԷԲՆԻԿՆԵՐ

Կարելի է դասերի կրկնողութեամբ: Պատրաստում է երկսեռ աշակերտներին բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար: Հասցէն՝ «Մշակի» խմբագրատուն կամ Уголъ Екатерининской и Панасевича ул. № 3. кв. Есаянцъ, близъ коммерческаго училища.

(ու. օ.) 4—5

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми

Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.